

L A T V I J A S D Ā R Z K O P Ī B A .

Diploma darbs.

L i l i j a G r ū b e .

Matr. 16.900

1937. gadā.

L A T V I J A S D Ā R Z K O P Ī B A .

I E V A D S .

I. D Ā R Z K O P Ī B A S S Ā K U M I .

II. D Ā R Z K O P Ī B A S A T T Ī S T Ī B A
L A T V I J Ā .

III. R Ū P N I E C Ī B A S A U G Ļ U D Ā R Z I .

IV. A U G Ļ U K O K U S K A I T S .

V. A U G Ļ U D Ā R Z Ū I Z M A N T O Š A N A :

1. Augļu novākšana.
2. Augļu šķirošana.
3. Augļu iesaiņošana.
4. Augļu transports.
5. Augļu uzglabāšana.

VI. A U G Ļ U R A Ž A S I Z L I E T Ā Š A N A :

1. Vīnrūpniecība.
2. Sulu rūpniecība.
3. Pārējie augļu pārstrādāšanas veidi.

VII. A U G Ļ U T I R D Z N I E C Ī B A :

1. Iekšējā augļu tirdzniecība.
2. Ārējā augļu tirdzniecība.

VIII. D Ā R Z K O P Ī B A S R E N T A B I L I T Ā T E .

S L Ē G U M S .

I E V A D S.

Smagā saimnieciskā krīze ir spiedusi gandrīz visas zemes atteikties no saimnieciskā liberālisma principiem un ķerties pie intensīvas un regulētas saimniecības metodēm. Tā tas ir rūpniecībā, tā tas ir arī lauksaimniecībā.

Ar agrārās reformas izvešanu ir pilnīgi pārmainījusies Latvijas sociāli-ekonomiskā struktūra. Līdz ar lielo latifundiju saskaldīšanu sīksaimniecībās mēs esam sev uzlikuši par pienākumu ķerties pie intensīvo ražošanas nozaru attīstīšanas mūsu lauksaimniecībā. Un viena no lauksaimniecības visintensīvākām nozarēm ir topošā dārzkopība visos savos nozarojumos : kā augļkopība, dārzāju ražošana, dārzāju un lopbarības sēklu audzēšana, puķkopība, ārstniecības augu audzēšana u. t. t. Tuvāk dārzkopībai savas intensivitātes ziņā pieskaras arī dažas mūsu rūpniecības kulturas - tabakas un magoņu sēklu audzēšana.

Savā darbā apskatīšu galveno un visplāšāko dārzkopības nozarojumu - augļkopību. Sakarā ar jaunsaimniecību nodibināšanos, dārzkopība ar katru gadu strauji paplašinas un kā to rāda lauksaimniecības statistika, tad zem dārziem esošā zemes platība vēl arvien aug. Un tomēr novērtējot dažādo saimniecisko nozaru lomu mūsu tautsaimniecībā, jāatzīst, ka dārzkopībai navtā nozīme, kāda viņai varētu un kādai tai vajadzētu būt. Te vēl daudz kas darāms. Mums, ar maz izņēmumiem, ir dārzkopībai piemērots klimats un augsne, bet mums trūkst dārzkopībai piemērots ilgs un lēts kredīts un droša pārlicība par viņas rentabilitāti.

Latvijas tautsaimniecībā, bet it sevišķi lauksaimniecībā, regulētas saimniecības metodes pēdējos gados ar labām sekmēm lietotas jo plaši. Sevišķi tas sakāms par lauksaimniecības ražojumu tirgus kārtošānu. Lauksaimniecības ražojumu uzpirkšana no valsts iestāžu puses un noteiktās cenas ir nodrošinājušas lopkopības un graudkopības ražojumu cenas produkciju.

Pavisam citāds stāvoklis ir dārzkopībā. Katrs lauksaimnieks kam jāpārdod augļi vai ogas, izjūt organizēta iekšējā tirgus trūkumu, nemaz nerunājot par ārējo. Arī valdība šai lauksaimniecības nozarei daudzus gadus piegrieza ļoti maz vērības. Bet pāris pēdējos gados stāvoklis ir krasi mainījies. LLK un Zemkopības ministrija dara visu iespējamo, lai nokārtotu iekšējo un ārējo tirgu - lai lauksaimnieki saņemtu pienācīgu atlīdzību par saviem augļiem un ogām. Bet tas nav vienā gadā izdarāms. Latvijas dārzkopība pašlaik ir pārkārtošanas un organizēšanas stadijā un paies vēl vairāki gadi, iekams sagaidīsim labvēlīgu atrisinājumu.

D Ā R Z K O P Ī B A S S Ā K U M I .

Dārzkopības sākumi meklējami aizvēsturiskajā laikmetā, jo cilvēku priekšteču zobu uzbūve liecina, ka tie pārtikuši no augļiem. Pirmās ziņas mums sniedz bībele - lēģendu par pirmo cilvēku un paradīzes dārzu. Senie kulturālie austrumi, kur pēc vēsturnieku domām, ir radusies minētā legenda, ir gandrīz visu mūsu tagad kultivējamo augļu koku dzimtene pirmatnējā veidā, kur tie pateicoties labvēlīgiem klimatiskiem un ģeogrāfiskiem apstākļiem, deva ražu bez kādas kopšanas: cilvēkam vajadzēja to tikai ievākt.

Dažas ziņas par augļu ievākšanu mēs sastopam arī apm. 3000. g. pr. Kr. starp senājiem Alpu kalnu pakāju iedzīvotājiem - tagadējā Šveicē. Starp tur izraktiem medību un

zvejas rīkiem ir sastopami priekšmeti, kuŗi liecina, ka tu-rienes iedzīvotāji, blakus medībām un zvejai, ir pārtikuši arī no augļiem. Tā radās pirmā augļu koku kopšana jeb dārz-
kopība, jo cilvēks apzinīgi sāk piegriest augļiem vērību.

Ap 3000. g. pr. Kr. Egiptē sastopam jau stādītus un labi koptus dārzus - gan tikai pie tempļiem un bagātnieku pilīm. Audzinātas galvenā kārtā vīges un vīnogas. Tagad izplatītie mēreno joslu augļi tur vēl nav bijuši pazīstami.

Nedaudz vēlāk dārzkopība stipri uzplaukst seno austrumu toreiz varenajās valstīs - Assirijā, Bābelē un Persijā. Assirijā bija labi nostādīta vīnkopība, bet Bābele ir sla-vena ar savu dekoratīvo dārzkopību - jumta dārziem un tera-sēm. Persijā dārzkopībai bija vairāk praktiski-saimnieciska nozīme. Ap 400.g.pr.Kr. ķēniņa Cirus laikā uz valsts rēķina tika atvērtas pirmās dārzkopības skolas, kuŗas obligatoriski bija jāapmeklē visiem ievērojamākiem valsts jaunekļiem. Bez tam ar augļu kokiem tika apstādīti visi uz lielākām pilsētām vedošie ceļi. Persija bija pirmā valsts, kur dārz-
kopība tika nostādīta uz demokratiskiem pamatiem, jo pārē-jās valstīs tā tika uzskatīta kā bagātnieku monopols. Tā augšā minēto kopā savelkot, varētu teikt, ka Persija šīs nozares tagadējā nozīmē, ir dārzkopības šūpulis.

Sekojot tālāk dārzkopībasattīstības gaitai, nevaram ne-minēt grieķu un romiešu dārzus. Ap 1200.g.pr.Kr. Grieķijā audzētas galvenā kārtā vīnogas - arī ābeles, bumbieres, olivesun vīges, bet mazākā mērā.

Romiešu dārzkopībai jau ir pavisam praktisks raksturs. Attīstoties lielpilsētai - Romai un sakarā ar agrāro refor-mu 2.g.s.pr.Kr., zemes īpašnieki īpašnieki pārgāja no labī-bas ražošanas uz intensīvām lauksaimniecības nozarēm- vīn-
kopību un augļkopību, jo bija samazinājusies zemes platība.

Sakarā ar dārzkopības attīstību, radās arī pirmā attieci-

gā literatūra ar viņas pirmajiem rakstniekiem - Varronu, Kolumelu un Pliniju. Pēdējie tad arī mums raksturo dārzkopības attīstības gaitu. Tā piem. ap 200.g.pr.Kr. ir pazinuši tikai 2 ābolu šķirnes, Kolumela ap 40.g.pr.Kr. raksturo 8, bet 20 gadus vēlāk Plinijs jau 25 ābolu šķirnes.

Tāpat Plinija laikā jau ir ap 40 bumbieru un 8 ķiršu šķirnes. 1

Augļkopība Romā bija iekarojusi sev cienījamu stāvokli un augļi, kā lēts uztura līdzeklis, ieņēma ievērojamu vietu.

Tā tas bija Romas ziedu laikos. Bet līdz ar Romas valsts un vecās kultūras krišanu, sākās ilgs pārejas laikmets uz jaunu kultūru. Šajā laikmetā, līdz ar citām kultūras vērtībām, sabruka arī senā, augsti attīstītā dārzkopība.

No 8.-12.g.s. viemīgā ļaužu šķira, kas piekopa dārzkopību, bija kristīgā garīdzniecība. Mūki klosteros paglāba atsevišķas augļu koku šķirnes un izaudzēja jaunas. Ārpus klosteru mūriem dārzkopība nevarēja attīstīties biežo savstarpējo karu dēļ, jo neviens negribēja riskēt ar daudzu gadu pūliņiem.

Neilgi pēc dārzkopības attīstības Vakar-Eiropā, tā sāka izplatīties arī Austrum-Eiropā. To lielā mērā veicināja tirgotāji, kuŗi savos ceļojumos savāca sēklas un augļus. Tā slāvi ar augļiem un augļkopību iepazīnās jau 9.g.s., iemaiņot tos no bicantiešiem pret savām precēm.

16.g.s. augļkopība Eiropā jau bija pārnesta līdz tās galīgai Ziemeļu robežai. 30-to gadu karā ar to iepazīnās zviedru kareivji un iegūtās zināšanas izlietoja dzimtenē. Klimatisko apstākļu dēļ Zviedrijā un Somijā audzināja galvenā kārtā ābeles. Holandē bija labi attīstīta dekoratīvā dārzkopība, kuŗu tie savās jūrnieku gaitās bija noskatījušies citās zemēs.

Beļģija bija ievērojama ar saviem pomologiskiem pētījumiem.

1. A. Kapaklis. Augļkopība. 22.lp.

17.g.s. ar savu dārzkopību izcēlās Francija. Radās pavisam jauna nozare - siltumnīcu dārzkopība, kuŗa sevišķi uzplaukst Ludviķa XV. laikā.

Ari pirmās koku audzētavas ierīko franči un ar saviem ražojumiem ilgāku laiku apgādā Eiropu.

Krievijas dārzkopības attīstībā galveno lomu spēlēja garīdzniecība. Vēl 15.g.s. dārzi bija sastopami tikai pie klostēriem, bet jau 16.g.s. sākumā dārzkopība tur iegūst itkā oficiālu raksturu un dārzus sāk ierīkot arī pie galma. Sevišķi lielu vērību dārzkopībai piegriezta Pēteris Lielais un viņa iesāktos darbus turpina Katrīna un Pavels.

Rūpniecības augļu dārziem nopietnu vērību sāka piegriest tikai 19.g.s. Te nu bija nepieciešami izglītoti, labi sagatavoti dārzkopji. Radās moderna literatūra, skolas un biedrības - sākumā apvienotas ar lauksaimniecības iestādēm, tās vēlāk tomēr atdalās, jo ne vienmēr dārzkopības intereses ir saskaņojamas ar lauksaimniecības interesēm.

Neskatoties uz augšā minēto iestāžu pūlēm uzlabot ražas daudzumu un labumu, vēl 19.g.s. pirmā pusē šai virzienā panākumu bija visai maz. Šķirņu skaits bija gan stipri palielinājies, bet tās bija mazvērtīgas. Un ņemot vērā dārzu nepareizo kopšanu, arī ražas bija zemas. Vēl 18.g.s. strīdījās vai augļu dārzus vajagot mēslojot, vai nē; daži dārzkopji pat izteicās, ka mēslošana esot kaitīga, jo veicinot kāpuru attīstīšanos. Dārzkopības ražojumu saimnieciskā nozīme bija niecīga, jo augļi kā tirgus produkts bija sastopami pavisam mazos apmēros.

Tagadējās modernās Vakar-Eiropas dārzkopības sākums meklējams 19.g.s. vidū. Pieaugot iedzīvotāju turībai, pieauga arī viņu prasības pēc labākiem pārtikas līdzekļiem. Te vēl mināma progresējošā medicīna, kuŗa pieprasīja augļus netikvien turīgiem, bet visiem iedzīvotājiem un ne tikai vasarā,

bet visu gadu. Vakar-Eiropas klimatiskie apstākļi augļkopībai ir ļoti piemēroti, arī piedzīvojumi un attiecīga literatūra jau bija - atlika tikai ar nopietnību ķerties pie darba.

Vispirms tika izvirzīts jautājums par augļu piemērošanu tirgus prasībām. Radās vajadzība pēc tādām augļu šķirnēm, kuŗas uzglabājās visu ziemu un pat pavasari. Daudzi pomologi ķērās pie darba un panākumi neizpalika, atrada vērtīgas ziemas šķirnes, kuŗas stāda vēl tagad.

1873.g. Vīnē notiek pirmā starptautiskā izstāde, kuŗā redzami arī dārzkopības ražojumi. Tai pašā laikā notiek lauksaimniecības kongress, kuŗā pārrunā arī dārzkopības jautājumus. Šai izstādei sekoja citas: 1882.g. Bordo, 1893.g. Čikagā, 1900.g. Parizē.

Dārzkopību sāka uzskatīt kā ienesīgu lauksaimniecības nozari un līdz ar to dārziem piegriezta lielāku vērību. Līdzšinējo zālāju vietā, starp kokiem sāka kultivēt starpaugus, vai atstāt melno papuvi. Jaunajos dārzos kokus stādīja pareizos atstatumos un pareizi mēsloja, kā arī stādīja tikai tās šķirnes, kuŗas bija visvairāk tirgum, augsnai un klimatam piemērotas. Ar to bija likti pamati tagadējās rūpnieciskās dārzkopības attīstībai.

Pēc Romas starptautiskā lauksaimniecības institūta 1928.g. skaitīšanas datiem V-Eiropas dārzkopības stāvoklis 1928. g. bija sekojošs:

Dārzu platība - attiecībā pret pārējo aramo zemi procentos:

Anglijā - 2,2% ; Austrijā - 6,4 % ;

Beļģijā - 5,5% ; Bulgarijā - 2,8 % ;

Čehoslovākijā - 2,7 % ; Jugo-Slavijā - 8,8 % ;

Francijā - 10,5 % ; Grieķijā - 13,4 % ;

Italiijā - 17,2 % ; Spānijā - 24,2 % ;

Kā redzam sevišķi augsts augļu dārzu procents ir Spānijā, Italiijā, Grieķijā, Francijā, kas izskaidrojams ar turienes

labvēlīgo klimatu - kā arī mazajiem zemes īpašumiem, kas neļauj nodarboties ar ekstensīvu lauksaimniecību un lopkopību. Par to jāpateicas agrārai reformai, ko tik plašos apmēros izveda pēc pasaules kara gandrīz visā Eiropā.

II. D Ā R Z K O P Ī B A S A T T Ī S T Ī B A L A T V I J Ā .

Mūsu tautas dziesmās bieži minēta "balta ābelīte" un tādēļ rodas iespaids, ka dārzkopība mūsu senčiem bijusi pazīstama jau tad, kad radušās šīs dainas. Tuvāk pārlicinoties, tomēr jānāk pie atziņas, ka ābele minēta skaisto ziedu un nevis augļu dēļ, jo dainās minēta ir nepārprotami mežābele.

Kad pie mums ir meklējami šīs nozares pirmie sākumi, to grūti pateikt. Pirms vācu ienākšanas liekas - nē, jo pie virsaišu pilīm atradās tikai mazi, nocietināti pagalmi, kur augļu kokiem nebija vietas.

Pirmās noteiktās ziņas par Latvijas dārziem ir sastopamas tikai 14.g.s. sākumā. 1339.g.30.martā, starp Livonijas ordeni un Rīgas bīskapu noslēgtajā miera līgumā, ordenis apsolās atdot bīskapam visus viņam pēdējā karā atņemtus dārzus, laukus un ganības. Ņemot vērā, ka V-Eiropā katoļu mūki bija pirmie dārzkopības pionieri, jādomā, ka arī Latvijā viņu stādītie dārzi bija pirmie.

Šie dārzi, protams, bija mazi un augļu koku šķirnes mazvērtīgas, jo dārzkopība tanī laikā arī citās valstīs atradās uz zema līmeņa. Stāvoklis daudz neuzlabojās arī nākošos gadu simteņos. Liels traucējums bija biežie kari un nemieri. Bez tam muižniekus galvenā kārtā interesēja tās lauksaimniecības nozares, kas solīja vairāk ienākumu - piem. graudkopība, jo pilsētas pieprasīja arvien vairāk labības.

Zemnieku stāvoklis bija tik neapskaužams, ka grūti bija

domāt par jebkādiem personīgiem labumiem, ne vēl par dārzu stādīšanu, uz kuŗa augļiem jāgaida vairākus gadus. Muižnieki katrā laikā tos varēja izlikt no mājām, tādēļ katrs centās tās vairāk noplicināt un izmantot, nedomājot par uzlabošanu.

Tomēr pamazām apstākļi mainījās. V-Eiropas ietekmē muižnieki sāka ierīkot dārzus. Zemniekiem izdevās iegūt savu stūrīti zemes un tur tie stādīja visu, ko varēja dabūt muižas dārzā.

Nopietnāki par dārzkopības uzplaukšanu varam runāt tikai 18.g.s. beigās un 19.g.s. sākumā. Kamēr augļu dārzus stādīja mazos apmēros, stādāmo materiālu ieveda no Anglijas un Holandes, bet pieprasījumiem pieaugot, bija izdevīgi to audzēt uz vietas.

1803.g. Jānis Cigris ierīko Rīgā pirmo koku audzētavu, kuŗa pastāv vēl tagad kā Vagnera kokaudzētava. Tai pašā gadā Cigris izdod pirmo dārzkopības grāmatu latviešu valodā: "Tas Āboļu dārznieks jeb pilnīga pamācīšana visādus auglīgus dārza kokus audzināt un kopt."

No grāmatīņas priekšvārda redzam, ka jau toreiz vienam otram zemkopim ir bijis augļu dārzs, kas ražojis nevien pašu saimniecībai, bet arī pārdošanai - "manīm dažas vietas Vidzemē un Kurzemē zināmas ir, kur laucinieki dažu dālderu no pilsētniekiem priekš dārzu augļiem dabu, un pašiem vēl bagāta pārtikšana atliek, un pēc tādām priekšzīmēm Jums ari-dzan vajadzētu dzīties un darīt."

Šiem dārziem gan piemita daudz trūkumu: koki bija sastādīti pārāk tuvu viens otram, mēslošana un kopšana - pavirša. Un galvenais - tā laika dārzos nesastopam nevienu no tagadējām vērtīgajām tirgus šķirnēm, bet gan kaut kādus vīnābolus, klārābolus u.t.t.

1841.g. Rīgas dārzkopji sarīko Rīgā pirmo dārzkopības, vai pareizāki sakot - dārzkopības piederumu izstādi.

19.g.s. otrā pusē apstākļi uzlabojās. Zemnieki iepirka savas nomas mājas uz dzimtu. Bet daudzi muižnieki, smago saimniecisko apstākļu spiesti, pārdeva muižas, kuŗas tad ieguva tirgotāji un finansisti - personas ar plašiem līdzekļiem un prasmi saimniekot.

Apziņa, ka no iekoptām mājām nebūs jāaiziet, ka tās paliks pašiem no paaudzes uz paaudzi, deva zemniekiem pavisam citu darba prieku un sparū. Ja vien līdzekļi atļāva, tie labprāt stādīja dārzus pēc muižas parauga - protams mazākos apmēros.

Priekšzīmīgus dārzus ierīkoja daudzi jaunie muižu īpašnieki, daži pat pēc V-Eiropas parauga. Sevišķi liela interese par dārzkopību vērojama ap 70.-80.gadiem, kad pie mums jau bijušas kādas 45 lauksaimnieku ierīkotas koku audzētavas.

Kā pirmie rosīgākie dārzkopības darbinieki minami - Klevers, Penģerots-Svešais, Eglīts-Tālumnieks un c.

1871.g. Klevers izdod brošūru "Zemkopju augļu koku dārzs", kuŗā norādīja uz pastāvošās dārzkopības trūkumiem.

Arvien biežāk sāk rīkot izstādes, kuŗas ar laiku kļūst jau par gadskārtēju parādību. Tās deva daudz pamācoša un ierosinoša. 1876. g. Rīgā tiek nodibināta pirmā dārzkopības biedrība - diemžēl vācu. Dažus gadus vēlāk pie Jelgavas latviešu biedrības nodibinājās Zemkopības nodaļa, kuŗa interesējās arī par dārzkopību. Tā kā patstāvīgu latviešu dārzkopības biedrību neapstiprināja, tad Rīgā nodibinājās ķeizarsriskās Krievijas dārzkopības biedrības nodaļa, kuŗa pārņēma dārzkopju organizēšanu savās rokās. Jaunā biedrība, pateicoties savam energiskam priekšsēdim Fr. Lasmanim un pārējiem izglītotiem darbiniekiem /P.Delle, P.Kulitans, Aug.Kalniņš, J.Zemturis u.c./, daudz darīja nevien dārzkopības, bet arī lauksaimniecības pacelšanai.

1900.g. Bulduru muižā tiek atvērta pirmā latviešu dārzkopības skola, kuŗu nosauca par "Pastāvīgiem dārzkopības va-

kara kursiem", lai mācības nebūtu jāpasniedz pēc krievu skolu programmas un krievu valodā.

1903.g. Rīgā sanāca pirmais latviešu dārzkopju kongress. Ari uz laukiem tika noturēti kursi un priekšlasījumi. Dārzkopības sekmīgākai veicināšanai, sākot ar 1912.g. sāk dibināties dārzkopības pārraudzības biedrības. 1911.g. atvēra pirmo speciālo dārzkopības skolu Bulduros, kuŗa pastāv vēl tagad. Vispārīgi jāsaka, ka pēdējos priekškaŗa gados dārzkopībā bija vērojama liela rosība. Bet pasaules kaŗš pārtrauca sāko darbu.

Kad, pēc četriem kaŗa un posta gadiem, nodibinājās patstāvīga Latvijas valsts un lauksaimnieki atkal atgriezās dzimtenē, tie atrada savus dārzus aizaugušus un augļu kokus aplaustus, pat nocirstus. Veco dārzu atjaunošana neprasīja daudz mazāk pūļu, ķā jaunu ierīkošana.

Un īstenībā stāvoklis bija tāds, ka nevarēja daudz domāt par dārzkopību, kur ieguldītais kapitāls atmaksājas tikai pēc vairākiem gadiem, bet bija jādomā par izpostīto saimniecību atjaunošanu. Bez tam labības cenas, sakarā ar pārciesto kaŗu, bija stipri augstas, kas novirzīja lauksaimnieku intereses uz graudkopību.

Latvijas dārzkopībai pamatus lika un ceļu nosprauda agrārā reforma.

1918.g. 18. novembrī Tautas padome izsludināja Latvijas valsts neatkarību. Nākošā dienā, t.i. 19. novembrī, uzskatāma par atsevišķu ministriju nodibināšanas dienu, jo tad ministru prezidents - Kārlis Ulmanis paziņoja Pagaidu valdības sastāvu, un Tautas padome to apstiprināja.

Zemkopības ministrijas darbība iesākās ar bijušās Baltijas domeņu valdes kanclejas un arķīva pārņemšanu no vācu okupācijas varas. Sākumā Zemkopības ministrijas centrālais

orgāns bija valsts zemju un mežu virsvalde ar 4 atsevišķām nodaļām: vispārējām lietām, zemēm, mežiem un meliorācijām.

1919.g. 20.febr. valsts zemju un mežu virsvalde pārdēvē par valsts zemju un mežu departamentu.

1919.g. 15.jūlijā nodibinājās lauksaimniecības departaments, pie kuŗa jau pastāvēja arī dārzkopības nodaļa. Pēdējās uzdevums bija veicināt dārzkopību un sakņkopību. Nodaļa darbojās Jāņa Sudraba vadībā līdz 1924.g., kad to likvidēja, pievienojot zemkopības nodaļai kā atsevišķu nozari.

No 1934.g. pie Zemkopības ministrijas pastāv atkal dārzkopības nodaļa, kuŗu līdz 1937.g. vadīja J. Sudrabs, bet tagad agr. Zītars.

Zemkopības ministrija veikusi daudzus svarīgus uzdevumus, un kā galvenais no tiem ir mināms agrārās reformas izvešanas darbs. Tēvijas sargiem un brīvības cīnītājiem zeme bija solīta un tā bija jādod - un pēc iespējas drīz, jo daudzi tīrumi stāvēja atmatā.

Tādēļ ar 1919.g. 27.februāra Latvijas pagaidu valdības rīkojumu par bezzemnieku apgādāšanu ar zemi, nodibināja valsts zemes fondu. Ar minēto rīkojumu zemes fondā ieskaitīja:

1. Visas valsts /kroņa/ muižas,
2. Zemnieku agrārbankai piederošās muižas, kas vēl nebija nodotas bezzemniekiem, un
3. valstij piederošās mežu zemes, kas noder zemkopībai un nav nepieciešamas mežu saimniecībai.

Šīs zemes bija pilnīgā valsts rīcībā, un Zemkopības ministrija jau 1919.gadā uzsāka šo zemju sadalīšanu. Bez tam valsts pārziņā un rīcībā bija pārņemtas arī tās privātās muižas, kuŗās nebija palikuši ne īpašnieki, ne arī pārvaldnieki.

1919.g. 27.febr. rīkojums noteica arī bezzemniekiem piešķiramo saimniecību platību normas:

- a./ pilsētu tuvumā un sakņkopībai noderīgās vietās no 1 - 5 pūrvietas,
- b./ staciju un citu satiksmes vietu tuvumā, kur iespējama dārzkopība - 10 - 15 pūrvietas un
- c./ parastās zemkopības saimniecības. 4

Kā redzam, tad valdība jau ar saviem pirmajiem rīkojumiem norādīja, kādā virzienā jāiet jaunās valsts lauksaimniecībai. Līdzšinējie pieredzējumi mācīja, ka mazajās saimniecībās zeme tiek daudz intensīvāk izmantota, ka tur aramzemes % ir lielāks un tās ir dzīves spējīgākas, sevišķi tik nedrošos un svārstīgos apstākļos, kādi bija tai laikā. Bez tam zemes gribētāju bija ļoti daudz. Lai nodrošinātu saimnieciskās dzīves atjaunošanas iespējas, vajadzēja radīt apstākļus, kas veicinātu uzņēmību vairāk zemes apstrādāt. To varēja panākt, gādājot, lai pēc iespējas katrs, kas gribēja zemi apstrādāt to varētu saņemt. Ņemot vērā toreizējos sarežģītos politiskos apstākļus, agrārās reformas likuma izdošana ieilga un valsts fonda zemju sadalīšana sākās jau labu laiku pirms tam.

Tikai 1920.gada 16.septembrī Latvijas Satversmes Sapulces kopsēdē tika pieņemta agrārās reformas likuma I daļa - Valsts zemes fonds. Līdz 1922.gada maijam tika izdotas šī likuma pārējās trīs daļas: II daļa - Valsts zemes fonda izlietāšana, III daļa - Agrārās iekrārtas nostiprināšana, IV daļa - Zemes ierīcības komitejas.

Satversmes Sapulce agrārās reformas likumu bija izstrādājusi tikai vispārējos vilcienos: viss lielais agrārās reformas izvešanas darbs bija jāvada un jāpārzin Centrālajai zemes ierīcības komitejai. Tagad šis darbs ir veikts: š.g. 31.maijā bija nolikta likvidācijas sēde Centrālajai zemes ierīcības komitejai un Zemes vērtēšanas virskomisijai.

4 Latvijas agrārā reforma. 59.lp.

Zemes reforma uzrāda šādus sasniegumus: no valsts zemes fonda iedalīts uz laukiem 161.879 vienības, kopplatībā - 1.683.390 ha, bet pilsētās un laukes ciemos iedalītas 37.178 vienības, kopplatībā 27.500 ha. Atliek vēl sadalīt apm. 15.000 ha.

No fonda zemes izdalītas 1569 dārzsaimniecības ar 8573 ha. Bet ne jau uz šīm specialajām dārzsaimniecībām balstās Latvijas augļkopība. Tās pamats ir daudzās, labi nostādītās vec- un jaunsaimniecības, Pagaidam vēl labi ražo arī muižu dārzi.

Saimnieciskai dzīvei ievirzoties normālās sliedēs, lauksaimnieki sāka piegriest pelnīto ievērību arī dārzkopībai. Paplašināja savus augļu dārzus vecsaimnieki, rīkoja jaunus jaunsaimnieki un arī sīkzemnieki - pilsētu nomalnieki, blakus sakņkopībai, sāka nodarboties ar augļkopību, jo īstenībā šīs divas nozares viena otru papildina un tādēļ ir izdevīgi apvienojamas.

Tā dārzkopība, saimniecisko apstākļu maiņā, ir izvērtusies par svarīgu lauksaimniecības nozari, kuŗu nevar neievērot arī valdība. Viens no svarīgākiem dārzkopības attīstības veicinātājiem, ir dārzkopības mācības iestādes, tādēļ valsts uztur sekojošas dārzkopības skolas:

- 1./ Valsts Ziedoņa dārzkopības skolu, Borsmindē -dib.1927.
- 2./Valsts Višķudārzkopības skolu, Višķos - dib. 1931.g.
- 3./Valsts Bulduru dārzkopības vidusskolu -dib. 1930.g.
- 4./Bulduru dārzkopības skolu, dib. 1911.g. - atj. 1920.g.
- 5./L L K Vec-Beburu biškopības un dārzkopības skolu - Vec-Bebros, dib. 1922. g.

Visām minētām skolām divgadīgs kurss. Pie Latvijas Ū. lauks. fakult. pastāv dārzkopības katedra. Tomēr jāpiezīmē, ka personām, kas nav mācījušās dārzkopību agrāk un kam nav attiecīgas prakses, fakultāte dod samērā maz, jo dārzkopības no-

zares ir plašas un dažādas. Ir pacēlušās balsis par dārzkopības nodaļas dibināšanu pie Lauksaimniecības fakult. un ņemot vērā fakultātes pārkārtošanu, tas varbūt drīzumā izdosies.

Neskatoties uz to, ka augšā minētās skolas katru gadu absolvē ap 100 audzēkņu, mācītu dārzkopju vēl arvien ir trūkums. Pēdējos gados dārzkopības veicināšanā daudz darījusi LLK dārzkopības un biškopības nodaļa, kuŗa savā darbā balstās uz dārzkopības pārraudzības b-bām kā reālāko un lauksaimniekiem tuvāko agronomiskās palīdzībasveidu dārzkopībā.

Minēto b-bu skaits ir svārstīgs; LLK pārbauda viņu darbību un pasīvās likvidē, bet kur apstākļi to prasa - dibina jaunas. Tā 1930.g. ir darbojušās 67 b-bas, bet 1934.g. tikai 48 un tagad jau atkal - 65. No tām Kurzemē - 22, Zemgalē - 21, Vidzemē - 19, bet Latgalē tikai - 3.

Rosīgākām pārraudzības b-bām 1936./37. un 1937./38. budžeta gadā izsniedz pabalstus. Bet diemžēl interese par viņām vēl pagaidām ir maza un apvienoto saimniecību skaits niecīgs apm. 7 - 15 saimniecību uz b-bu. 2.

Mazais skaits izskaidrojams ar to, ka līdz šim b-bas bija ļoti pasīvas un saviem biedriem nesniedza nekā jauna, kā arī nesagādāja nekādas priekšrocības. Tagad, liekas apstākļi mainīsies, jo LLK dārzkopības b-bas pabalsta gan materiāli, gan idejiski.

Un nevien b-bas, arī atsevišķas saimniecības var LLK pateikties par palīdzību dārzu ierīkošanā. Jo izpildot Valsts Prezidenta norādījumus, kamera šogad ievadīja ķiršu dārzu stādīšanu Ķekavas-Doles rajonā. Dažu gadu laikā tur tiks iedēstīti vairāk kā 12.000 ķiršu koku.

Bez minētām dārzkopības pārraudzības b-bām, darbojas vēl ap 10 lielākas dārzkopības b-bas. Tad vēl viņu funkcijas izpilda lauksaimniecības b-bu dārzkopības sekcijas, kuŗu paš-

4Latvijas lauksaimniecība 1936.g.2./Pēc Zemkop. m. ziņām.

reiz ir ap 15, bet dibina vēl arvien jaunas klāt.

LLK līdz š. g. 1.janv. bija nodibinājusī 15 rajonu dārzkopības instruktoru posteņus, bet lai darbs ritētu rosīgi un plānveidīgi, tad 1937./38.b.g. ir paredzēts nodibināt vēl 9 posteņus.

Bez tam katru gadu tiek noturēts lielāks skaits dārzkopības un augļu pārstrādāšanas kursu un priekšlasījumu - 1935.g. noturēti 240 kursi un 130 priekšlasījumi.

Valsts privātās kokaudzētavas apgādā lauksaimniekus ar labu un samērā lētu stādāmo materiālu. Lielākās valsts kokskolas ir Pūrē, Bulduros un Rudzukrogū, mazākas - Kazdangā, Malnavā, Valmierā un Oktē. Pavisam 1937.g. darbojās 330 kokaudzētavas. 4

Salīdzinot ar Latvijas zemes platību, šis skaits ir liels. Bet dārzu stādīšana pēdējos gados norit tik strauji, ka pastāvošās koku audzētavas nespēj visas lauksaimnieku prasības apmierināt. Š.g. pavasarī labākās, lauksaimnieku iecienītās kokaudzētavās bija izpārdots visse stādāmais materiāls un pat aizrunāts jau gadu uz priekšu.

Lai nāktu dārzu ierīkotājiem pretīm, LLK uzdevusi dārzkopības nodaļas vadītājam izstrādāt projektu, kas būtu darāms, lai augļu koku stādāmo materiālu pavairotu un arī palētinātu.

Par šo parādību mēs varam tikai priecāties: augļu dārzi dara katru atsevišķu saimniecību un līdz ar to arī visu zemi skaistu, tie dod daudz vērtīgu barības vielu visiem iedzīvotājiem un blakus ienākumus lauksaimniekiem.

4 Pēc Zemkopības ministrijas ziņām.

III. R Ū P N I E C Ī B A S A U G Ļ U

D Ā R Z I.

Augļu dārzu ierīkojot, jābūt skaidrībā, vai tas būs mājas vai rūpniecības dārzs. Mājas dārzus t.i. savām vajadzībām parasti ierīko, lai būtu augļi pašu saimniecībai, kā arī daļai dekoratīvā un sporta nozīmē, nedomājot par atmaksu. Rūpniecības dārziem turpretīm, jādod skaidrs atlikums, pie kam ieguldītā kapitāla procenti nedrīkst būt zemāki kā citās rūpniecības nozarēs. Pretējā gadījumā kapitāli aizplūdis uz ienesīgākām vietām.

Mājas dārzus parasti ierīko ap ēkām, neskatoties vai augsne piemērota vai ne; rūpniecības dārzus tikai izmeklētās, piemērotās vietās.

Izvēloties vietu rūpniecības dārzam, jāpiegriež vērība viņas komerciālā un tehniskā pusei. No komerciālā viedokļa raugoties, krit svarā zemes vērtība, darba spēks, satiksmes ceļi. Augsta zemes rente var atstāt jūtamu iespaidu uz rūpnieciski izmantojama augļu dārza ienesību. Pie šī apstākļa novērtēšanas jābūt sevišķi uzmanīgam un tālredzīgam, jo augļu dārzus ierīkojam uz daudziem gadu desmitiem un šai laikā zemes cenas var stipri mainīties.

Ne mazāk svarīgs faktors ir darba spēks. Augļu dārza īpašnieks nevar, līdzīgi rūpniekam, pieņemt lielāku skaitu strādnieku uz gadu un pat ne uz visu vasaru, jo ir zināmi nelieli periodi, kad steidzīgi vajadzīgi daudzi strādnieki, kamēr pārējā laikā tie ir pilnīgi lieki piem. ja ražas noņemšanas laikā nokavē darbus 1 - 2 nedēļas, tad gaidītās peļņas vietā var ciest zaudējumus.

Tāpat liela loma piekrīt satiksmes ceļiem. Divi rūpniecības augļu dārzi, atradami pilnīgi vienādos apstākļos,

bet dažādos attālumos no dzelzceļa pietātnes, dos dažādu peļņu. Pirmkārt no peļņas būs jāatskaita tiešie transporta izdevumi pa zemes ceļu, kuru lielums atkarāsies no attāluma un otrkārt - lielākā daļa augļu - sevišķi ogas, slikti pānes pārvadāšanu pa zemes ceļu. Protams, tas neattiecas uz asfaltētām šosejām un labiem, piemērotiem transporta līdzekļiem.

No tehniskās puses, izvēlēties rūpniecības augļu dārzam vietu, jāņem vērā:

1. Augļu koku izmantojamās zemes kārtas biezums,
2. Zemes sastāvs,
3. Profils,
4. Dabīgā aizsardzība pret vēju,
5. Gruntsūdens.

Katrs no šiem apstākļiem atsevišķi un visi kopā nosaka augļu dārzu ienesību.

Augļu koku izmantojamās zemes kārtas biezumam jāpiegriež sevišķa vērība, jo te pielaista neuzmanība var vēlāk nest lielus zaudējumus. Plāno, auglīgo zemes kārtu izmantojuši, koki sāk nīkuļot.

Nepieciešamās zemes kārtas biezums ābelēm ir 0,70 - 1 m, Bumbierēm - 1 1,20 m, saldiem ķiršiem - 0,9 m, plūmēm un skābiem ķiršiem - 70 - 80 cm. Visur, kur izmantojamās zemes kārtas biezums ir mazāks, rūpniecības dārzu nedrīkst stādīt.

Tālāk - krit svarā zemes sastāvs. Labākā zeme augļu dārzam ir smilšains, trūdvielām un kaļķiem bagāts māls un mālaina melnzeme. Atkarībā no šķirnes, var būt vēlami novirzieni uz smilts vai māla pusi. Sliktāka jau ir mālaina smilts un smilšaina melnzeme, bet viszemāk vērtības ziņā stāv purvainā, nepietiekoši nosusināta melnzeme. Smilts zemēs augļu koki vairāk cieš no sausuma, ātri augot zari ir izstīdzēju-

ši un neizturīgi - augļi irdenāki un slikti uzglabājās. Smagās māla zemes ir aukstākas, cietākas un nabagākas ar gaisu kādēļ augļu koki pavasarī vēlū iesāk attīstīties un rudenī vēlū beidz augšanu - labi nenobriest un cieš no sala. Augļi cietāki un garšīgāki kā smilts zemēs auguši - arī ilgāk uzglabājās.

Bet smilšainā māla vai mergelī ir apvienotas vieglās smilts un smagās māla zemes labās īpašības un tā ir vispiemērotākā zeme dārzam.

Vietas profilam liela nozīme pie augļu ienākšanās. Vislabākā vieta ir līdzena, vai arī mazs slīpums uz dienvidiem, dienvidu rītiem vai dienvidu vakariem, jo šīs puses daļem visvairāk gaismas un siltuma. Slīpums nav vēlams stāvāks par 20 - 25 grādiem. Stāvas nogāzes ir neērtas zemes apstrādāšanai un ražas novākšanai un straujas lietūs gāzes tās izskalā un padara neauglīgas. Stāvākas nogāzes prasa terases un tas ir saistīts ar lieliem izdevumiem.

Latvijas reljefs, izņemot Zemgales līdzenumu, ir samērā nelīdzens un dārzu ierīkojot, šīs nogāzes ir jāprot pareizi izmantot. Agrās šķirnes, kā arī tās, kas prasa garāku augšanas periodu, jāstāda dienvidu pusē. Ziemeļu nogāzes mūsu apstākļos, teicami izmantojamas ķiršu stādījumiem, jo pavasara saule tās mazāk apsilda; ķirši vēlāk uzziēdēs un tā tiks pasargāti no pavasara salnām.

Salīdzinot visus Latvijas apgabalus un augļkopības rajonus Zemgalei un Kurzemei ir vislielākās priekšrocības, jo turienes, kaut arī nedaudz siltāko klimatu, sala nedrošās šķirnes pārcieš daudz labāki, nekā pārējo mūsu valsts apgabalu ziemeļu zemās temperatūras. Tādēļ tur ir iespējams audzēt tādas šķirnes, kuru audzēšana Vidzemē un Latgalē, ir saistīta ar zināmu risku. Kurzemes un Zemgales auglīgajos apvidos, vasara ir vismaz divas nedēļas garāka, kā Vidus- un Ziemeļ-Vidzemē.

Arī Vidzemē visur nevar pieņemt vienādu mērogu: kalnainos, augstāki stāvošos apgabalos, zeme ir aukstāka, avotaina. Minētie apstākļi arī ir par iemeslu tam, ka Zemgalē un Kurzemē augļkopība ir daudz labāki nostādīta un tur atrodas arī mūsu priekšzīmīgākie augļu dārzi: Bētiņa, Sterna, Valnēra, Veinberga u.c.

Dārzam jāizvēlās vieta, kurā būtu aizsargāta no valdošiem ziemeļu un vakaru vējiem un rudens vētrām. Dabīgi aizsargi ir meži un kalni. Bet ja šādu aizsargu nav, un vieta citādi izdevīga dārza ierīkošanai, tad jārada mākslīga vēja lauzēja līnija. Šim nolūkam rīko aizsargu stādījumus, kas stiprā mērā mazina pie mums valdošo ziemeļu un rietumu vēju postošo iespaidu.

Lai aizsargu stādījumi atbilstu vajadzīgām prasībām, tad tiem jābūt ātri augošiem, biezi kupliem no zemes līdz augšai un bez tālu ejošas sakņu sistēmas.

Pirms pasaules kara, kā literatūrā, tā arī dārzkopji pastāvējauz to, lai stādītu skuju kokus - egles u.c. Turpretim tagad par labākiem ir atzīti lapu koki. Viņu priekšrocība ir tā, ka vasaru tie labi pasargā no vējiem, bet ziemu un pavasaros dārzā ir brīva gaisa cirkulācija, kas nepieciešama, lai koki būtu veseli un augļi tīri.

Aizsargstādījumiem ieteicams ņemt tādus kokus un krūmus, kuri bez sava tiešā pienākuma, dod vēl blakus ienākumus, piem. lazdas - riekstus un stīpas, ābeļu, bumbieru, plūmju sēklinieki - konzervus un sēklas, liepas - bitēm ganības u.t.

Augļu dārzu ierīkojot, vēl vērība jāpiegriež gruntsūdenim. Ņemot vērā mūsu nokrišņiem bagāto klimatu, smagāko un mālaināko zemju apakšējās kārtas gandrīz arvien ir pārāk mitras. Augsts un svārstīgs gruntsūdens līmenis slikti ietekmē augļu koku attīstīšanos un ražu. Ar ūdeni piesātināta zeme nesatur gaisu - ir blīva un auksta. Dabiskais gruntsūdens lī-

menis zemē parasti ir svārstīgs: pavasaros un rudenos stipri augstāks kā vasarā. Gruntsūdenim augļu dārzā jāatrodās 1 - 1,6 m dziļumā vieglās zemēs un 2 - 2,5 m smagās zemēs. Lai sacīto panāktu - dārzi jādrenē. Labākās ir māla cauruļu, arī koka kastīšu, kāršu saiņu un akmeņu drenas.

Ar to tad būtu apskatīti visi svarīgākie jautājumi, kas attiecas uz augļu dārza vietas izvēli.

Atlicis vēl otrs, ne mazāk svarīgs faktors - šķirne. No pareizas šķirnes izvēles atkarājas ļoti daudz. Vietējiem zemes un klimatiskiem apstākļiem nepiemērota šķirne var nest tikai zaudējumus.

No laba tirdzniecības augļa prasam, lai tas būtu savai sugai atbilstoša lieluma, pareizas formas, pievilcīgi nokrāsots, vesels, labi uzglabātos, izturētu garāku transportu un būtu garšīgs.

No koka prasam, lai tas būtu bez untumiem zemes un mēslošanas ziņā, spēcīgi augtu, būtu izturīgs pret salu un slāimībām, agri iesāktu ražot, un ražas būtu ikgadīgas un bagātas.

Šāda ideālšķirne gan nav sastopama, bet augļu koki, kuri lielākā vai mazākā mērā atbilst minētām prasībām, ir mūsu rīcībā pietiekošā daudzumā.

Pēdējā laikā dārzkopībā šķirņu jautājums ir nostādīts ievērojamā vietā. No visa lielā daudzuma tiek meklētas mūsu apstākļiem piemērotākās, derīgākās un ienesīgākās. Veco dārzu sortiments ir ļoti raibs: tas mantojums no muižu dārziem, kuru īpašnieki mazāk raudzījās uz peļņu, vairāk uz dažādību.

Rūpniecības dārzā nedrīkst būt daudz šķirņu; jo vairāk šķirnes būs dārzā, jo mazāk viņš ienesīs. 2 - 3 šķirnes mazākos, 4 - 5 lielākos, bet ne vairāk. Mājas dārzam, protams, šķirņu skaits nav ierobežots.

Grūts un atbildīgs ir jautājums - izvēlēties pareizo šķirni. Te krīt svarā ne tikai klimats un zemes sastāvs, bet arī

tirgus. Katram dārzkopim, kurš rīko rūpniecības augļu dārzu, ir jāzin uz kādiem tirgiem viņa augļi balstīsies, kādas ir minēto tirgu prasības un atkarībā no tā jāizvēlās šķirnes.

Šā jautājuma noskaidrošanai, ir veltītas vairākas apspriedes, gan Zemkopības ministrijā, gan lauksaimniecības organizācijās. 1929.g.rudenī, piedaloties visiem mūsu redzamākiem dārzkopjiem un pamatojoties uz iepriekšējiem novērojumiem, tika pieņemts vēlamo augļu koku šķirņu saraksts, kuru lieto vēl tagad. Visu Latviju sadalīja 5 augļkopības rajonos: Zemgales, Kurzemes, Vidzemes, Daugavas un Latgales.

Turpinoties dārzkopības attīstībai, sliktākās šķirnes atmet un viņu vietā nāk jaunas - vērtīgākas. Jāatzīst, ka ieteikto šķirņu skaits vēl joprojām ir samērā liels. Visiem Latvijas augļkopības rajoniem pavisam kopā ieteiktas 18 šķirnes: 3 vasaras, 3 rudens, un 12 ziemas.⁴

Citās zemēs viņu skaits ir daudz mazāks, piem. U.S.A. uz visas plašās teritorijas, neraugoties uz klimata un citu apstākļu dažādībām, stādīja tikai - 9, Tirolē 5 - 6 un Austrālijā tikai 2 šķirnes. Arī mums ir jāatmet lielā dažādība, bet tas tik ātri nav izdarāms.

Strīdīgs ir jautājums - kādas šķirnes audzēt - rudens, vai vēlās ziemas? Vēl pāris gadus atpakaļ augļkopji gandrīz vienbalsīgi atzina, ka taisni vēlajās šķirnēs ir mūsu augļkopības nākotne. Un tiešām viņas tika labi samaksātas, tādēļ arī daudz stādīja. Bet 1935./36.g. ziemā augļkopji uz šīm vēlajām ziemas šķirnēm cieta smagus zaudējumus. No 1936.gada 1. janv. tika pazemināta muita ārzemju augļiem. Dabūdami to zināt, vietējie ražotāji un uzpircēji steidzās laist tirgū savus krājumus. Cenas vietējiem augļiem sāka redzami slīdēt uz leju, pretēji kā tam dabīgi vajadzētu būt.

1935./36.g. ziemā ābolu cenas bija sekojošas:

⁴ Pēc Zemkopības ministrijas ziņām.

Antonovkām:

1935.g.20. XI. - 30 - 40 sn. kg. ;

1936.g. 1. I. - 25 - 30 sn. kg. ;

1936.g. 10. I. - 20 - 25 sn. kg. ; 1/

Ņemot vērā, cik maksā labu glabājamo telpu ierīkošana, /visiem nav iespējams izmantot Valsts saldētavu Rīgā/ un kāds ir zuduma procents augļus uzglabājot, pat pie lielākās rūpības un labākās telpās, noteikti jānāk pie slēdziena, ka no rudens augļiem peļņa iznāk lielāka, nekā no iedomātiem dārgajiem ziemas augļiem - vismaz pašreizējos apstākļos. Bet ir sastādīti veseli dārzi ar ziemas šķirnēm un nevar viņus uzreiz pārpotēt uz citām, vai iznīcināt.

Tādēļ cerēsim, ka valdība nāks dārzkopjiem pretim un nākošos gados neielaidīs ārzemju augļus, vai vismaz ielaidīs tos vēlāk - martā, aprīlī. Jo taisni tas ir dārzkopības lielākais trūkums, salīdzinot ar citām ražošanas nozarēm, ka viņa nespēj kārtot ražošanu saskaņā ar pieprasījumu un piedāvājumu tirgū. No samērā daudzajām augļu koku kultūrām, kādas iespējams mūsu apstākļos audzēt, kā pamats ir uzskatama ābolu audzēšana, jo šis auglis visvairāk ir piemērots mūsu zemes un klimatiskiem apstākļiem. Viņi ir arī visnodrīgākie eksportam. Tādēļ arī savā darbā galveno vērību piegriežu ābolu audzēšanai un tikai nedaudz vārdos, apskatot kādus augļu kokus pašlaik izdevīgi stādīt rūpniecības dārzos, pieskaršos arī pārējām kultūrām.

Runājot par bumbierēm, jāsaprot, ka labu bumbieru tirgū liels trūkums. 1928.g. aukstajā ziemā gandrīz visasjūtīgās šķirnes izsala. Pēc tam gan ierīkoti jauni dārzi, bet labi panākumi ir tikai daļai, jo bumbieres ir ļoti jūtīgas pret zemes un vietas īpatnējiem apstākļiem, sevišķi - gruntsūdeni.

Caurmērā bumbieru cenas ir augstas - labi tiek samaksāti

1/ Pēc Rīgas tirdzniecības valdes ziņām.

galda bumbieri.

Pievediņu 1935.g. rudens bumbieru cenas:

no 12.VIII.	- 1.IX.	- 50 sn.	- Ls 1,85	a kg.	;
" 2.	IX.	- 29.IX.	- 50 sn.	- " 2-	" " ;
" 1.	X.	- 13. X.	- 50 sn.	- " 2,50	" " ;
" 14.	X.	- 20. X.	- Ls 1,-	- " 5,-	" " ;
" 21.	X.	- kamēr izbeidzas	- Ls 1,50	- Ls 7,-	a kg. 4

Kā redzam augstākā cena bumbieriem ir bijusi Ls 7,-, kur
taipāšā laikā augstākā ābolu cena bijusi tikai Ls 2,-.

Tādēļ tiem, kuriem vietas un zemes apstākļi piemēroti un
var izaudzēt vērtīgus augļus, bumbieres var būt ļoti ienesī-
gas. Vēlām rudens - ziemas šķirnēm, kas ilgāki un labāki uz-
glabājās, lielākas priekšrocības pret lielo vairumu agrā ru-
dens šķirnēm. To nepārprotami liecina lielā cenu starpība.

Kas attiecās uz plūmēm, tad lielo, potēto plūmju ir ļoti
maz un cenas augstas. 1928.g. bargajā ziemā taisni plūmes
izsala visvairāk un vēl joprojām kokaudzētavās labākās, po-
tētās plūmes ir maz un dārgas, Ls 3,- - 4,- par stādu. Tādas
summas ne katrs var izdot un tādēļ paies ilgāks laiks, iekams
mums var būt plūmju pārprodukcija. Plūmju koku mūžs nav garš
15 - 20, ilgākais - 25 gadi. Bez tam plūmes pieder pie untu-
maini ražojošiem kokiem. Tādēļ, kaut arī nākotnē, plūmju
būtu vairāk - labām šķirnēm noņēmēju netrūks. Tomēr plūmju
dārzus ierīkot ir izdevīgi tikai lielāku centru un labu ce-
ļu tuvumā, jo viņas slikti panes transportu un ilgi neuz-
glabājās. Lielākā daļa plūmju ienākās septembra vidū, tādēļ
lai novērstu tirgū sastrēgumu, ieteicams audzēt agrākās šķir-
nes. Vēlām plūmēm, kā redzam gan arī tirgus cena nav zema,
bet nelabvēlīgos rudenos viņas neienākās un tādēļ audzēšana
ir saistīta ar risku.

4 Pēc Rīgas tirdzniecības valdes ziņām.

Plūmju cenas 1935.g. rudenī:

no 12.VIII. - 25.VIII. Ls -,80 - 3,50 a kg

" 26. VIII.- 8.IX. " -,50 - 2,75 " "

" 9. IX. - 22.IX. " -,35 - 1,50 " "

" 1. X. - kamēr izbeidzas Lsl,40 -2,50 ā kg. 4

Pēdējā laikā izcilus vērība tiek piegriesta ķiršiem.

1936.g. 12. nov. LLK sēdē doc. P. Delle ziņoja par L.Ū. laborātorijā izdarītiem pētījumiem attiecībā uz dažādu šķirņu augļu un ogu noderību pārstrādāšanai sulās un vispār cilvēku veselības stiprināšanai. Izrādījies, ka ķirši visvērtīgākie. Tādēļ arī Valsts Prezidents Jelgavas un Ķekavas šoseju apstādīšanai ieteicis potētos Lietuvas ķiršus.

Grūti būs atrast uz laukiem saimniecību, kur nebūtu ķiršu un tomēr viņu ogas ir samērā dārgas. Ņemot vērā, ka ķirši pieder pie ogām, kuņas var ļoti vispusīgi izmantot - ievārījumiem, sterilizētām ogu sulām, vīniem un ēšanai svaigā veidā - nav paredzama tuvākā nākotnē cenu krišanās. Sevišķi tas attiecināms uz agrajām un vēlajām šķirnēm, kuņu trūkums tirgū stipri jūtams. Šķirnes ar vidēju ienākšanās laiku - jūlija otrā pusē, kuņu galvenais priekšstāvis ir laišu ķirsis, visātrāk var nonākt pārprodukcijā. Ļoti iecienīti ir saldie ķirši, no kuriem 1928./29.g. ziemā lielākā daļa veco koku izsala.

Ķiršu cenas 1935.g. rudenī:

no 8 -14.VII. Ls 1,50 - 2,50 ā kg

" 15 -28. VII. " 0,75 - 3,- " "

" 28. VII. - 18.VIII. Ls 0,75 - 2,50 ā kg

" 19.VIII. - kamēr izbeidzas Ls 1,85 - 3,50 ā kg

Kā redzam par labākiem ķiršiem cenas nepārtraukti ir turējušās ļoti augstu, kas izskaidrojams ar pagaidām vēl mazo piedāvājumu.

4 Pēc Rīgas pilsētas tirdzniecības valdes ziņām.

Visbēdīgāki ir / no ražotāju viedokļa / ar melnajām un sarkanajām jānogām. Šo ogulāju stādi ir ļoti lēti un viegli pavairojami, tādēļ tos daudz stādīja. Stādīšanu veicināja arī tas apstāklis, ka vēl pirms 8 - 10 gadiem melnās jānogas maksāja Ls 0,60 - 1,- ā kg. Jau trešā - ceturtnā gadā jaunie stādījumi sāka ražot un ražošanai pieaugot, cenas strauji krita. Pašlaik irtāds stāvoklis, ka tālāk no pilsētām un augļu pārstrādātuvēm, neatmaksājas pat viņu nolasīšana, jo kgs maksā 8 - 10 sn. Nevar teikt, ka šīm ogām nebūtu pieprasījumi - viņas ļoti daudz patērē ievārījumiem, sulām un vīniem, bet tomēr piedāvājums ir daudz lielāks, nekā to spēj noņemt vīnrūpniecībai un mājsaimniecībai.

No ogulājiem vislabāki atmaksājas ērkšķu ogas. Viņu priekšrocība ir tā, ka izņemot siltumnīcās audzētās zemenes, kuņas ir ļoti dārgas, viņas ir pirmās ogas, kuņas nāk tirgū, jo tās lieto negatavas. Piedāvājumu mazina tas apstāklis, ka ērkšķu ogas prasa sevišķi rūpīgu kopšanu, pretējā gadījumā tās slimē ar miltrasu.

Tāds ir vispārējais vilcienos stāvoklis augļu tirgū. Ka mūsu jaunajiem dārziem jābūt dibinātiem uz rūpnieciskiem pamatiem, par to visi dārzkopji ir vienās domās. Bet kādus augļu kokus un kādas šķirnes stādīt - te valda domstarpība. Tādēļ katram dārzkopim ir jānovērtē savas dārza vietas augsnēs, klimatiskie un tirgus apstākļi un saskaņā ar tiem jāizvēlās pareizā kultūra un šķirne.

Zemkopības ministrijas Dārzkopības nodaļā visām ieinteresētām personām izsniedz katram augļkopības rajonam piemēroto šķirņu sarakstu. Tāpat arī dārzkopības instruktori uz priekšu raudzīsies, lai stādītu piemērotas šķirnes lauksaimnieki un tā sasniegtu labākus rezultātus.

IV . A U G Ļ U K O K U S K A I T S .

Augļu koku skaita pareiza registrēšana pie mums grūti izvedama, jo parasti paši lauksaimnieki nezina, cik viņu dārzā ir augļu koku. Ne vieglāki noteicama ir augļu dārzu platība, jo tie saplūst kopā ar sakņu dārzjiem un tīrumiem.

Augļu dārzi pirmo reizi atsevišķi registrēti 1923.g., tad 1929.g. un 1935.g. Pēdējā skaitīšanā iegūtie skaitļi vēl nav apstrādāti.

No nākošā lapas pusē pievestiem skaitļiem redzams, ka 1929.g. vairāk nekā pusi no visiem augļu kokiem sastāda ābeles un 1923.g. - pat divas trešdaļas.

Kopš 1923.g. augļu koku skaits jūtami pieaudzis, sevišķi Latgalē - par 117,42 %, Vidzemē par 81,52 %, Kurzemē par 79,88 %, bet Zemgalē tikai par 4,15 %. Visā valstī augļu koku skaits audzis par 53,99 %.

1929.g. registrēts 4.308.221 augļu koks: no tiem 2.594.289 koki bija augļus nesoši, bet 1.713.932 jauni. Pareizinošot augļus nesošo koku skaitu uz 1 pieauguša koka caurmēra ražu, dabonam augļu kopražu visā valstī. Atsevišķu koku augļu ražu aprēķina pēc Valsts statistiskās pārvaldes brīvprātīgo korespondentu ziņojumiem. Bet kā Zemkopības ministrijas Dārzkopības nodaļā paskaidro, minēto korespondentu ziņojumi esot stipri pārspīlēti un pēc viņu uzdotiem skaitļiem aprēķinot, caurmēra raža visā valstī no 1 pieauguša koka iznāk šāda:

	1935.g.	1934.g.	1931./35.g.
āboli	56 kg	103 kg	59 kg
bumbieri	50 "	59 "	44 "
plūmes ...	17 "	18 "	14 "
ķirši ...	8,6 "	10 "	10 " y

Augļu koku skaits 1929. un 1923. gadā:

Apgabali		Abeles	Bumbieres	Plūmes	Ķirši	Kopā
Vidzeme	1929.g.	1.003534	69.831	230.155	178.026	1.481.546
	1923.g.	569.166	30.868	135.506	80.649	816.189
Kurzeme	1929.g.	309.529	35.131	158.385	198.951	701.996
	1923.g.	183.137	27.453	83.708	95.961	390.259
Zemgale	1929.g.	696.219	78.298	128.218	325.093	1.227.828
	1923.g.	843.525	84.543	69.499	181.292	1.178.859
Latgale	1929.g.	499.368	38.021	219.612	139.850	896.851
	1923.g.	272.109	17.884	74.769	47.733	412.495
Latvija	1929.g.	2.508.650	221.281	736.370	841.920	4.308.221
	1923.g.	1.867.937	160.748	363.482	405.635	2.797.802 4

1928./29.g. ziemā nosalušo augļu koku skaits:

Apgabali	Abeles	Bumbieres	Plūmes	Ķirši	Kopā
Vidzeme	202.116 17,77%;	44.862 41,44%;	204.251 48,87%;	81.492 34,27%;	532.721 2
Kurzeme	77.149 20,64 ;	19.741 38 ;	45.121 23,06 ;	34.392 15,34 ;	176.403 2
Zemgale	239.914 26,02 ;	93.826 55,18 ;	97.455 43,95 ;	138.055 30,50 ;	569,250 3
Latgale	71.408 12,91 ;	10.643 22,72 ;	113.975 34,89 ;	41,171 23,42 ;	237,198 2
Kopā	619.346 19,80 ;	177.816 44,55 ;	488.574 39,89 ;	315.809 27,28 ;	1601.545 2

4 Lauksaimniecības skaitīšana Latvijā 1929.g. II.a. 32.lp.

2. Lauksaimniecības skaitīšana Latvijā 1929.g. II.a. 51.lp.

Šiem skaitļiem ticot, iznāk, ka Latvijas augļu ražas tālu pārsniedz pat V-Eiropu. Pēc lietpratēju aprēķiniem ražas ir daudz zemākas un proti: ābolu - 35 kg., bumbieru - 35 kg., plūmju - 10 kg. un ķiršu - 10 kg. no koka gadā. Aprēķinot ražu visā valstī un uz kg. skaitu uz atsevišķu iedzīvotāju, / Latvijā aprēķināti 20 kg. uz 1 iedzīvotāju 1 gadā /, vadās no šiem pēdējiem skaitļiem.

Ar augļu dārziem ir aizņemta šāda zemes platība - te gan ir pieskaitīti arī sakņu dārzi:

Vidzeme	.....	23.462,31 ha	1,51 %	no zemes kopplat.
Kurzeme	.....	8.189,42 "	1,07 "	" " " "
Zemgale	.....	15.619,73 "	1,69 "	" " " "
Latgale	.....	22.989,10 "	2,01 "	" " " "
Latvija	.....	70.254,56 "	1,60 "	" " " " y

No lauksaimniecībā izmantojamās zemes platības dārzi aizņem 1,96 %. 1923. g. tie aizņēmuši tikai - 20.961 ha.

Lielus zaudējumus Latvijas augļkopjiem nesa 1928./29.g. bargā ziema, kad bojā aizgāja ievērojams daudzums dažādu augļu koku. Kā iepriekšējā lapas pusē redzam, vissmagāk ir cietušas bumbieres / Jelgavas apr. izsalušas 65,73 % no visām bumbierēm / un plūmes, mazāk ābeles un ķirši.

Īstenībā skaitļi ir lielāki kā šeit minēti, jo daudzi augļu koki 1929.g. pavasarī gan vēl auga, bet sala bojāti nonīka vēlāk. Arī kokaudzētavas bija stipri cietušas un tas traucēja dārzu atjaunošanu. Jaunstādītie augļu koki sāk ražot tikai pēc 8 - 10 gadiem, tādēļ paies vēl pāris gadu, iekams mūsu augļkopība būs sasniegusi to stāvokli, kādā tā bija pirms 1929.g.

y V. Salnais un Maldups. Lauksaimniecības skaitīšana Latvijā 1929.g. II. 43.lp.

V. A U G Ļ U D Ā R Z U I Z M A N T O Š A N A .

1. Augļu novākšana.

Ražu pareizi izvērtēt dažreiz ir grūtāki kā izaudzēt. Bet ražas izvērtēšanas pareizība nosaka vienas vai otras kultūras ienesību.

Augļi no koka jānovāc pareizā laikā, jo no tā lielā mērā ir atkarīga viņu kvalitāte. Tikai pareizā laikā novākti augļi labi uzglabājās, ir visgaršīgāki un izskatīgāki. Par agru novākti tie vīst, nekrāsojas un ir skābi. Tāpat kokos pārstāvējušies augļi nav augstas kvalitātes, tie paliek sausi, miltoti un dažas šķirnes pat sāk no vidus pūt.

Iekams augļus novāc, jābūt skaidrībā, kādām vajadzībām tie domāti: svaigai lietošanai vai tehniskai pārstrādāšanai, tūlītējam patēriņam vai uzglabāšanai un pārsūtīšanai.

Pie āboliem un bumbieriem tiek izšķirtas divejādas gatavības: noņemamā un tehniskā gatavība. Noņemamās gatavības laikā tie viegli atdalās no augļu somiņas, un koku mazliet sakratot daži nobirst. Paši augļi top intensīvāki krāsoti, dzeltenīgāki un sēklas pieņem brūnu krāsu.

Techniskās jeb lietojamās gatavības laikā tie ir vispievilcīgākie garšas un izskata ziņā. Šinī laikā mīkstums ir sasniedzis savu īpatnējo garšu un saldumu.

Ja āboli jāšūta attālākā tirgū, tie jānoņem 5 - 6 dienas priekš to lietošanas gatavības pakāpes iestāšanās. Svaigai lietošanai uz vietas un vīnrūpniecībai, augļi novācami pēc iespējas gatavāki.

Pēc nogatavošanās laika, augļus sadala trijās grupās: vasaras, rudens un ziemas šķirnēs. ʎ

Vasaras šķirņu augļi jānovāc tad, kad sēklas sāk palikt iebrūnas, miziņa spilgtāki krāsoties un zaudēt zāles zaļo krāsu, lai tās vietā iestātos dzeltenīgs krāsojums. Laika sprīdis starp noņemamo un tehnisko gatavību ir ļoti īss: tomēr nedrīkst ļaut kokā sasniegt lietošanas gatavību. Tad augļi ir nekavējoties un visi reizē jālaiž tirgū, kas daudzkreiz ir neizdevīgi.

Rudens šķirnēm, starp noņemamo un tehnisko gatavību, parasti ir lielāks laika sprīdis. Kad sēklas palikušas brūnas un miziņā izzūd zāles zaļums, tad šie augļi sasnieguši noņemšanas gatavību. Šī momenta pareiza noteikšana ir samērā grūta un prasa ilggadīgu praksi.

Ziemas šķirnes jāatstāj kokos, cik ilgi tas iespējams. Tieši pēdējās rudens dienās augļos uzkrājas vairāk cukura. Ziemas augļi, atrazdamies vēl kokā, viegli pārcieš pat mēļļu salu / - 3 - 4 grādi /, kas tiem palīdz skaistāki nokrāsoties. Bez laika noņemti ziemas augļi ātri novīst un ir sausi. Piem. Antonovkas par agru noņemti, paliek zaļi un neiemanto dzelteno krāsu, bet tirgū dzeltenī krāsotos Antonovkas samaksā par 10 - 25 % dārgāki, nekā zaļos.

Bumbieru novākšana pareizā laikā prasa sevišķi lielu uzmanību, jo viņi gandrīz vienmēr ir novācamī zaļi un jānogatavo pagrabā; uz koka ienākušies tie ir sausi un negaršīgi, vai arī vidū iepuvuši.

Plūmes, ķirši un dažādas ogas ir ātra patēriņa produkti un to ievākšanas laiks saistīts ar viņu lietošanas veidiem. Ķirši jānovāc ar visiem kātiņiem, jo tikai tā tie labi pānes transportu. Jo garāks ceļš priekšā, jo negatavāki viņi jānoņem, ar tādu aprēķinu, lai patērētāju rokās tie nonāktu nogatavojušies. Parasti melnie ķirši sūtīšanai jānoņem - sarkani, sarkanie - rozā, rozā - dzeltenī un dzeltenī - balti.

Arī plūmes sūtīšanai jāņem nepilnīgi gatavas: zilās tad, kad viņas ir tumši sarkanas, bet dzeltenās, kad baltas. Techniskām vajadzībām ķirši un plūmes jāņem gatavāki. ♪

Ogu novākšana izdarāma gandrīz vienīgi rokām. Augļus turpretim pie mums bieži ievāc - nopurinot. Augļkopības speciālisti pret šo parādību ir daudz protestējuši, bet tas ir līdzējis tikai pa daļai. Daudz atkārtoti ir doc. J. Sudraba vārdi, ka " ar augļiem jāapietas tāpat, kā ar olām t. i. pa vienam viņi no koka jāņem, pa vienam jāieliek grozā un pa vienam jāizņem no groza."

Purināt drīkst vienīgi mazvērtīgus augļus, kur citi novākšanas veidi neatmaksājas, vai arī, kas nolenti tūlītējai tehniskai pārstrādāšanai sulās, vīnos u.t.t.

2. Augļu šķirošana.

Ņemtie augļi jāšķiro. Šis darbs patērē daudz laika, tādēļ ārzemēs lieto augļu šķirojamās mašīnas. Tās gan šķiro tikai pēc lieluma un tādēļ bojātie, tārpainie un slimie augļi jāatlasa rokām. Pie maza augļu dārza mašīnai nebūs nekāda nozīme, bet lielās dārzsaimniecībās, biedrībās un kooperatīvos, tā atvītos daudz darba roku, kaut arī tikai mehāniskās šķirošanas dēļ vien.

Līdz šim pie mums augļu šķirošana bija labprātīga. Lielākā daļa ražotāju turējās pie uzskata, ka pastāvošā kārtība augļu tirgū, šķirotiem cenu ziņā, nedod nekādas priekšrocības, un tādēļ laida tirgū nešķirotus augļus vai labākā gadījumā atlasīja stipri bojātos.

Šis uzskats tomēr ir nepareizs, jo starp veselien, labiem augļiem vajag atrasties tikai dažiem tārpainiem vai sīkiem un jau caurmēra vērtība būs samazināta vismaz par 30 %.

Tāpat jau ieguvums ir tas, ja mazvērtīgie augļi paliek

♪ Lauksaimnieka padomnieks. I. s. J. Sudrabs. Augļu dārzs.

saimniecībā.

Tagad augļu šķirošana ir obligāta. Š. g. 1. jūnijā stājās spēkā likums " par iekšzemes ogu un augļu tirdzniecību " un š. g. 9. jūnijā pie šī likuma izdota instrukcija par augļu un ogu šķirām un iesaiņojumu.

Instrukcijā ir 3 galvenās daļas. Pirmā daļā apskatīti augļu un ogu standartšķirojumā un iesaiņojumi. Āboli pēc kvalitātes iedalīti 4 šķirās: atlasītos / I A /, pirmā / A /, otrā / B / un saimniecības / C / šķirā. Bumbieri iedalīti 3 šķirās: pirmā / A /, otrā / B / un saimniecības / C / šķirā. Plūmes un ķirši iedalīti 2 šķirās: pirmā / A / un otrā / B / šķirā. ✓

Ar šo instrukciju ir pilnīgi garantēts pircējam noteikts preces labums. Tātad ir sīki noteikts, kādiem jābūt pirmās, kādiem jābūt otrās un kādiem saimniecības šķiras augļiem. Ar to ir novērsta agrākos gados novērotā nesolīdo tirgotāju paraša, virsū uzbērt pircēju pievilksanai labākus augļus - ogas, apakšā atstāt sliktākas.

Līdz ar standarta ieviešanu radīsies augļu tirdzniecībā kvalitātes augļi no mūsu parastām šķirnēm, jo šķirošana atmaksāsies labāk kā tagad. Ārzemēs standartšķirnes ir ieviestas jau sen un devušas tik labus panākumus, ka daudzas valstis standartšķirņu regulēšanai un sargāšanai ir izdevušas attiecīgus likumus. Ar tiem pat nolaidīgākie augļu ražotāji netieši tiek piespiesti gādāt par savu augļu šķirošanu, kas viņiem saimnieciskā ziņā nāk tikai par labu.

Ņemot vērā, ka mums pagaidām trūkst vēl labi galda augļi, LLK ir nolēmusi veicināt šo augļu ražošanu tādos apgabalos, kur dabiskie apstākļi sevišķi piemēroti glezno šķirņu audzēšanai piem. Bauskas, Zaļenieku, Dobeles, Aizputes un Kuldīgas rajonos. Tur dibinās un izveidos speciālas dārzkopības

✓ Dārzkopības un biškopības žurnāls. 1937.g. Nr 6.

biedrības, kuras nodosies tikai augstvērtīgu galda augļu ražošanai. Tāpat šai darbā saistīs jau esošās dārzkopības pārraudzības b-bas.

Tā tad kvalitātes augļu ražošanā jāstrādā divos virzienos:

- a. ar augļu koku piemērotu kopšanu un augļu pareizu noņemšanu, šķirošanu, iesaiņošanu un nogādāšanu tirgū jāpaceļ esošo dārzu ražas kvalitāte un
- b. dārzkopībai izdevīgākos apvidos jāveicina gleznāko šķirņu audzēšana.

Pagaidām vēl 60 - 70 % no mūsu ražotiem augļiem ir mazvērtīgi / slimību un kaitekļu bojāti, mazi, nevērtīgas šķirnes/, bet kvalitātes augļu ir maz un tāpēc tiem augstas cenas.

Labu augļu ražotāji galvenā kārtā ir dārzkopības pārraudzības b-bās apvienotie lauksaimnieki, skolas un arī nedaudzi atsevišķi dārzkopji. Tie arī 1936.g. oktobrī Rīgā LLK rīkotā dārzkopības izstādē bija piedalījušies ar daudz skaistiem augļiem, kas labuma ziņā vērtējami augstu.

LLK dārzkopības un biškopības nodaļa turpmāk organizēs ražas izvērtēšanu kopdarbības kārtībā, kas nāks par labu cenu izlīdzināšanai, nevien ražotāju, bet arī patērētāju interesēs. Dārzu platība ik gadus pieaug un tādēļ ir nopietni par šo jautājumu jādomā. Līdz šim šai virzienā ir pārāk maz darīts.

Plašā un svarīgā augļu izvērtēšanas jautājuma kārtošanai, LLK dārzkopības un biškopības nodaļa ir pieņemts īpašs darbinieks, kurš pilnīgi nododas tikai šai lietai.

3. Augļu iesaiņošana.

Izšķirotie augļi novietošanai tirgū, attiecīgi jāiesaiņo. Labam augļu - ogu iesaiņojumam jābūt glītam, higiēniskam, lētam un vieglam - lai nesadārdzinātu transportu. Augļu - ogu iesaiņošanas trauku samēros un formās tirgū valda liela

dažādība, atkarībā no augļu - ogu īpašībām, satiksmes ceļiem un dažiem saimnieciskas dabas jautājumiem. Ogām tie ir mazāki, augļiem lielāki - vērtīgākiem ar atsevišķiem nodalījumiem katram auglim.

Iesaiņojamā trauka lielumam ir liels iespaids uz transportu; mazos traukos augļi to panes daudz labāki kā lielos. Tādēļ - jo vērtīgāki augļi, jo mazāka tilpuma traukos tie saiņojamā. Lieli trauki parasti tiek lietoti tikai mazvērtīgāko augļu iesaiņošanai.

Iesaiņojot, jāraugās uz to, lai traukos ievietotu noteiktu augļu daudzumu, lai tie savstarpēji nerīvētos un trauku attaisot, labi izskatītos. Tādēļ tos parasti ievieto cieši vienu pie otra, lai tie nevarētu kustēties.

Augļus iesaiņojot, vajadzīgs starpmateriāls un iesaiņošanas trauki. Ar š. g. 9. jūnija instrukciju pie likuma par iekšzemes augļu un ogu tirdzniecību noteikts, ka tirdzniecības traukiem jābūt tīriem un kā iesaiņošanas materiālu nedrīkst lietot: salmus, sienu, pelavas un zāgu skaidas, jo viņi ātri paliek mitri un sāk pelēt, līdz ar to sabojājot arī augļus. Labs saiņojamais materiāls ir sausas baltās purva sūnas, koku plūksnas, kā arī īpaši šim nolūkam sagatavota kūdra. Dārgs, bet labs materiāls ir papīra atgriezumi, kas būtu jālieto tā sauktiem "gabalu augļiem". Kvalitātes augļi jāsak tīt zīda papīrā.

Agrāk pie iesaiņošanas lietoja ļoti daudz starpmateriālu; tas labi aizsargā augļus, bet iznāk dārgi un prasa daudz laika. Tādēļ pēdējā laikā cenšas iztikt ar mazāku starppakojumu, bet visu vērību piegriež piemērotam iesaiņošanas traukam.

Parasti ābolu un bumbieru iesaiņošanai, lieto koka dēlīšu kastes un mucas, retāk klūdziņu kurvjus. Tagad mucas atzītas kā nepiemērotas, jo mūsu augļi ir pārāk sulīgi un mīksti un

mucās transportēti ātrāk bojājās.

Ar jau minēto instrukciju ābolu un bumbieru transporta un vairuma tirdzniecības trauki noteikti sekojoši:

Nr 1. 50 kg ābolu kaste,

Nr 2. 32 kg ābolu kaste un

Nr 3. Dzelzceļa virsvaldes 25 kg āugļu kaste.

Kastes jāpagatavo no 2,5 - 1,3 cm bieziem dēļiņiem un latām pēc instrukcijā sīki noteiktiem samēriem. ✓

Lai atrastu katrai atsevišķai dārza ogu sugai mūsu apstākļiem piemērotu iesaiņojumu, sav-ba "Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrība" 1933.g. vasarā, sazinoties un strādājot ar Zemkopības ministriju, izdarīja salīdzinošus iesaiņošanas un transporta mēģinājumus ar dažādām dārza ogu sugām. No vietējā tirgus iesaiņojumiem izvēlējās parocīgākos un izplatītākos. Tad pēc ārzemju paraugiem pagatavoja arī dažus jaunus ogu traukus. Izmēģinājumi noritēja darbinieku uzraudzībā, kas sekoja groziņu pildīšanai / ogas ielāsot tieši traukā un pārberot no citiem traukiem /, iesaiņošanai un pārvadāšanai : pa zemes ceļu līdz dzelzceļa stacijai vai auto pieturai. Kad sūtījumi bija pienākuši Rīgas Centrāl-tirgū, pirms pārdošanas pārbaudīja ogu stāvokli un atzīmēja iegūto cenu. Visvairāk praksē pielietotos iesaiņošanas traukus ņēma par pamatu izstrādājot standartiesaiņojumu.

Pēdējo noteicot, mēģināts, cik iespējams, paturēt jau esošos un mūsu āugļu tirdzniecībā iegājušos, ja vien tie atbilstu tām prasībām, kādas uzstādāmas standartiesaiņojumiem, papildinot ar tiem, kas atzīti par piemērotiem uz pašu vai citzemju novērojumiem. Daži saraksti tāpēc iznākuši samērā plaši, piem., zemenēm atļauti 8 dažādu paraugu iesaiņojumu trauki. Tas darīts tai nolūkā, lai nesagādātu ogu audzētājiem, kam viena vai otra parauga iesaiņojums jau ir, lielus izde-

✓ V.V. Nr 128. 11. VI. 1937. g.

vumus, spiežot uz reizi pāriet uz cita veida iesaiņojuma traukiem.

Nākošajos gados, daži no tagad atļautajiem iesaiņojumiem kā mazāk piemēroti dabiski paši izzudīs. Iesaiņojuma trauki dažādām augļu un ogu sugām, pēc iespējas, apvienoti, lai dārzkopim, kas audzē dažādus augļus - ogas, nevajadzētu katrai no tām iegādāt sava veida traukus.

Kvalitātes ogām, sevišķi piemērotas ir papes kārbīņas, kuras saiņošanai lietojamas tikai vienu reizi. Šim traukam nākotnē paredzama visplašākā pielietošana; viņš aizvieto papīra turzas un dod iespēju nogādāt tirgū ogas kā dārzā lasītas - nepārbārstītas, neapspaidītas. Kārbīņas ir higiēniskas un glītas un lēti pagatavojamas mājas kārtībā.

Ar instrukcijas spēkā stāšanās dienu augļus un ogas brīv pārdot tikai instrukcijā minētā standartšķirojumā un standartiesaiņojumā. Nestandardizētus tos drīkst pārdot tikai pašražotāji un tehniskai pārstrādāšanai, pievienojot uzrakstu: " Derīgs tikai pārstrādāšanai ".

Lai lauksaimniekus un augļu tirgotājus iepazīstinātu ar standartiesaiņojumiem, LLK tos ir novietojusi interesentu apskatam savā dārzkopības ražojumu un to iesaiņojumu propagandas novietnē, Rīgā, Centrāltirgū 3. paviljonā. Turpat pieņem komisijā pārdošanai arī laucinieku ogas un augļus.

LLK uzaicina visus augļkopjus pasūtīt ar viņas starpniecību augļu un ogu iesaiņojumu traukus ~~aa~~ un saiņojamo materiālu. Savācot kopā lielu kopāgu pasūtījumu un nododot to kādai firmai mazāksolīšanā, iespējams stipri samazināt izdevumus par saiņojamo materiālu. Tā ir viena no iesaiņojumu standartizācijas priekšrocībām, ka iespējams, izgatavojot uz reizi lielākus daudzumus vienveidīgu trauku, tos laist tirgū par daudz lētākām cenām.

Vecākās augļkopības zemēs ir pazīstama lieta, ka augļkopis saņem no fabrikas vajadzīgos samēros izgatavotus dēlīšus un pats tos sanaglo kastēs, līdzīgi kā to pie mums dara pienotavas, sastādot sviesta mucīņas.

Augļu - ogu iesaiņojums, kādu prasa instrukcija, pasargās labu daļu augļu un ogu no bojāšanās, jo nevarēs vairs kopā maisīt labos ar sliktājiem un lietot saiņojamo materiālu, kas bojā augļus. Tirgū par šķirotiem augļiem arvien samaksā vairāk nekā tad, ja šie paši augļi ir sajaukti kopā. Patiesībā kārtīgam augļkopim nekas jauns klāt nenāk, jo arī līdz šim viņš tirgū neveda galīgi nešķirotus augļus un ogas.

Kā redzam 9. jūnija instrukcijas izdošana ir liels solis mūsu iekšējā augļu un ogu tirgus kārtošana. Un nokārtots tirgus iz katras ražošanas pamatā.

4. Augļu transports.

Liekākā augļu daļa tiek pārvadāta pa dzelzceļiem, tikai nedaudz pa ūdens un zemes ceļiem. Pēdējais veids tiek plaši piekopts provinces pilsētās, kur tirgus dienās lauksaimnieki saved augļus - sabērtus ratos salmos. Šāda kārtība ir atzīta par nehygienisku un vairākkārt pret to celti iebildumi, bet lauksaimniekiem tā ir tik pierasta un ērta, ka grūti to pārveidot. Ar šo vasaru mūsu augļu tirgū ir notikušas lielas pārmaiņas, bet šai jautājumā viss ir palicis kā agrāk - ja varbūt vienīgi vairākkārt uzsvērtā tīrība un aizliegums augļus un ogas pārvadāt vienā satiksmes līdzeklī, kopā ar dažādām smirdošām vielām - petroleju, naftu, degutu, silķēm u. t. t.

Lai nāktu lauksaimniekiem pretim iekšējā augļu tirgus kārtošana, tad Dzelzceļu virsvalde vāsās valsts dzelzceļa stacijās izsniedz lietošanai bez maksas augļu - ogu tvertnes.

Noteikumi par ogu pārvadāšanu speciālās dzelzceļa tvertnēs stājās spēkā jau 1935.g. 1. jūlijā, bet par augļu pārvadāšanu - 1936.g. 24. augustā.

Ogu tvertnes pagatavotas 3 paraugos:

1. augstākā labuma ogu iesaiņošanai sīkās vienībās/500gr/
2. lielāku vairumu ogu iesaiņošanai / 2,5 kg - 3 kg / un
3. kauliņogu kaste - 20 kg.

Augļu tvertnes pagatavotas divejāda lieluma - 25 un 50 kg ābolu un bumbieru iesaiņošanai. Uz tvertņu lietotāju pieprasījumu, dzelzceļš piegādā reizē ar tvertnēm arī augļu iesaiņošanas materiālu - koksnes vilnu / skaidiņas / par 15 snā kg, pieskaitot koksnes pārvadāšanas izdevumus pēc tarifa.⁴

Mūsu dzelzceļu tarifs pašlaik ir viens visiem āboliem - kā galda, tā rūpniecības. Te nepieciešama dalīšana. Un domājams, ka attiecīgās iestādes to arī izdarīs, ja ieinteresētas personas iesniegs pamatotus ierosinājumus.

Augļu pārvadāšanai pa dzelzceļiem, vecās augļkopības zemēs ir ierīkoti speciāli vagoni, kuŗi apgādāti vasarā ar dzesināmām, bet ziemā ar apsildīšanas ietaisēm. Pagaidam mums ir tikai dzesinamie vagoni, bet ņemot vērā diezgan lielo augļu daudzumu, kuŗu pārsūta pa dzelzceļiem, / un kas katrā ziņā vēl pieaugs /cerēsim, ka drīzumā iegādāsies arī speciālus apsildamus vagonus. Šie vagoni sevišķi nepieciešami tādēļ, ka vērtīgākās šķirnes tiek pārvadātas pa lielākai daļai ziemā.

Labas ražas gados iekšzemes satiksmē pa dzelzceļiem nosūta pāri par desmit tūkstoši tonnu augļu. Tā 1930./31.g. nosūtītas 14.995 tonnas, bet 1934./35.g. - 13462 tonnas.²⁴

1936.g. dzelzceļi pārvadājuši 9238 tonnas augļu, no tiem 8655 t. ābolu, 231 t. ķiršu, 210 t. plūmju un 142 t. bumbieru.

⁴ V.V. Nr 189. 1936.g. 22.VIII. 2.Pēc Dzelzc. virsv. ziņām.

Visvairāk augļu sūtīts no Latgales stacijām - 4407 t.

Ābolus 1936.g. sūtījušas visvairāk šādas stacijas:

Rēzekne - 612 tonnas,
Daugavpils - 494 "
Aglona - 458 "
Ludza - 314 "
Koknese - 271 "
Viļani - 237 "
Krustpils - 220 " un t. t. 4

Plūmes visvairāk dod Zemgale un Kurzeme:

Liepāja - 36 tonnas,
Tukums - 18 "
Līvberze - 11 "
Dobele - 11 "
Cesvaine - 11 "
Madona - 10 " un t. t. 2.

Ķiršus tirgus vajadzībām visvairāk ražo Kurzeme:

Kalvene - 48 tonnas ,
Sieksāte - 47 "
Rudbārži - 14 "
Alsunga - 12 "
Daugavpils - 12 "
Krustpils - 9 " un t. t. 3.

Bumbierus visvairāk nosūtījušas Latgales stacijas:

Daugavpils - 12 tonnas,
Krāslava - 8 "
Liepāja - 8 "
Talsi - 7 " un t. t. 4.

4 Latvijas lauksaimniecība 1936. g. 246. lp.

2. " " " " 245. lp.

3. " " " " 246.lp.

4. Pēc dzelzceļa virsvaldes ziņām.

5. Augļu uzglabāšana.

Strauji attīstoties augļu ražošanai un tirdzniecībai, arvien lielāku nozīmi iegūst augļu uzglabāšana. Augļus uzglabā: 1. mājas vajadzībām, 2. nogatavošanai tirgum, 3. uzgaidot pārējam rudens tirgus pieplūdumu, un 4. pagarinot augļu lietošanas laiku.

Jautājums par augļu uzglabāšanu attiecas tikai uz ziemas un daļai arī rudens augļiem, jo visas ogas, vasaras un daļu rudens augļu patērē vai pārstrādā tūlīt pēc novākšanas. Ziemas šķirnes glabātuvēs ne tikai uzglabājās, bet arī nogatavojās.

Galvenās prasības augļu uzglabāšanā ir, lai glabājamās telpās būtu pietiekoši zema temperatūra, piemērots gaisa mitrums un laba gaisa cirkulācija, Temperatūra nedrīkst būt zemāka par 0 gr un augstāka par +6 gr C. Jo tā zemāka, jo nogatavošanās procesi norit lēnāki. Bez tam augsta temperatūra rudenī, augļus glabātuvē ievietojot, veicina viņu pārāgu nogatavošanos.

Labākais gaisa mitruma % ir tāds, kādu glabājamie augļi satur ūdenī. Piem. āboli satur 80 - 86 % ūdens, tad glabājamās telpas gaisa mitrumam jābūt 80 - 86 %. Glabātuvē esošais gaisa relatīvais mitrums tieši iespaido uzglabāšanu. Ja mitrums zems - notiek iežūšana, zūd svars. Ja mitrums augsts, tas veicina augļu bojāšanos: ieviešas sēnīšu slimības un augļi pūst. Parastās glabātuvēs mitruma regulēšana ir samērā grūti izdarama un tādēļ to nemaz neizved.

Mūsu Valsts saldētava regulē mitrumu.

Gaisa cirkulācijai pie augļu uzglabāšanas tā nozīme, ka cirkulējošais gaiss aizvada ogļskābo gāzi un citus produktus kas izdalās augļiem elpojot un nogatavojoties. Kad šie produkti paliek glabātuvē, augļi pieņem sliktu garšu un ātrāk

bojājās. Tāpat garša cieš no telpu mākslīgas apsildīšanas.

Galda augļus uzglabājot, ieteicams tos ietīt papīrā, jo tā tiek samazināta temperatūras svārstība un izžūšana un ierobežota pūšanasdīgļu izplatīšanās.

Arī tāras lielumam ir iespaids uz uzglabāšanu: mazās kastēs augļi uzglabājās labāk kā lielās.

Novietošanai glabātuvēs lieto plauktus, bet pēdējā laikā arvien vairāk sāk pielietot izvelkamas kastes. Šādās kastēs augļi viegli pārskatāmi, katrā laikā var atlasīt bojātos un rūpīgi izsekot nogatavošanās sākumam. No liela svara šādas atvilktnes - kastes tiem dārzkopjiem, kuriem daudz jaunu šķirņu, jo šie iespējami sīki novērojumi par katru šķirni. Līdzīga ierīce ir Valsts Bulduru dārzkopības skolas augļu glabātuvē.

Jūtamu iespaidu uz augļu uzglabāšanos atstāj arī klimats, augsne, koka vecums, mēslojums un noņemšanas laiks. Spēcīgi, labi mēsloti, vidēja vecuma koki dod vislabākos, turpretī veci, nolaisti dārzi dod zemas kvalitātes un slikti glabājošos augļus. Tāpat māla zeme, saulains, pietiekoši mitrs klimats un pareizs noņemšanas laiks labvēlīgi iespaido uzglabāšanos.

Labākā augļu uzglabāšanas vieta ir saldētava. Temperatūras, mitruma un gaisa cirkulācijas apstākļus tur var piešķirt katras šķirnes prasībām, un tā nogatavošanās un bojāšanās procesu samazināt līdz minimumam. Bet saldētavas ierīkošana un uzturēšana prasa lielus izdevumus un tādēļ privātu saldētavu mūsu apstākļos ir neizdevīgi ierīkot.

Rīgā ir Valsts saldētava un Rīgas pilsētas Centrāltirgus saldētava. Uzglabāšanas rezultāti abās saldētavās ir apmierinoši. Diemžēl tās galvenā kārtā izmanto tirgotāji un uzpircēji, bet lauksaimnieki - ražotāji pavisam maz. Sevišķi tas sakāms par Valsts saldētavu.

Kam uzglabāšana saldētavā nebūtu pieejama, vai uzglabāšanas noteikumi neizdevīgi, augļus var novietot mājās dažāda tipa pagrabos. Pagaidam kā labākie atzīti zemē ierīkoti ledus pagrabi.

Pie šī jautājuma atrisināšanas strādā arī LLK dārzkopības un biškopības nodaļa, kurā 1937./38.b.g. paredzējusi izstrādāt " piemērotu pagraba veidu augļu uzglabāšanai mājas vajadzībām un vietējam tirgum ".

Nokārtots augļu uzglabāšanas jautājums, mazinās sastrēgumu rudenī tirgū un pavairos piedāvājumu ziemā. Rudeņos, augļu noņemšanas laikā, tirgus ir pārpildīts un par tiem maksā tikai pusi no cenas, ko pāris mēnešus vēlāk. Tādēļ pie lielākiem augļudārziem labs pagrabs atmaksājās nedaudz gados.

Laiks, cik ilgi augļus var uzglabāt saldētavā, nezaudējot viņu labo izskatu, ir stipri garš. Bet prakse rāda, ka ir noteikts laiks, kurā tie uzglabā visas savas labās īpašības - garšu, izskatu, smaržu un vitaminus. Ja šo laiku pārsniedz, augļi zaudē garšu un vitaminus - paliek tikai viņu saldētavā uzturētais skaistais izskats, kas ārpus saldētavas ātri pārveidojas: augļi savīst un sakrunkojās, un līdz ar to kļūst mazvērtīgi tirgū, tā atnesot lielus zaudējumus ražotājiem un tirgotājiem.

Pie mums par to vēl pagaidām nav jāsūdzās, jo augļi tirgū tiek laisti istā laikā. Bet šis jautājums uz dienas kārtības pašlaik ir Dānijā. Tur augļkopji, kas apvienojušies plašā sabiedrībā, ar vairākiem tūkstošiem biedru, savā iesniegumā valdībai par augļu tirgus kārtošānu, paredzējuši tādu iekārtu, ka augļi jālaiž tirgū istā laikā. Tā, ka dažādas šķirnes dabujamas pirkt tādā kārtībā, kā daba pati noteikusi ienākšanās laiku.

Tomēr praksē būs grūti ar valdības rīkojumiem piespiest augļkopjus un tirgotājus pārdot dažādo šķirņu augļus noteik-

tos laika posmos, jo atkarībā no klimatiskiem apstākļiem un augsnes, viena un tā pati šķirne var nogatavoties dažādos laikos.

Tādēļ labāk būtu noteikt, ka visiem augļiem, ko laiž tirgū, jābūt svaigiem, pilnvērtīgiem un ar labu garšu. ♪

Kā jau minēju, mums līdzīgi sarežģījumi vēl nav gadījušies, bet ņemot vērā straujo dārzu ierīkošanu un paplašināšanu visā valstī, mēs drīzumā pie tādiem varam nonākt. Tādēļ ar interesi vērosim kā Dānija šo jautājumu nokārtos.

VI. AUGĻU RAŽAS IZLIETĀŠANA.

No lauksaimniekiem - augļu ražotājiem ražas bagātākos gados dzirdam, ka pie mums esot augļu pārprodukcija, un tādēļ tos labāk izbarot lopiem, nekā pārdot zem pašizmaksas.

Bet īstenībā stāvoklis ir tāds, ka pat pie vislabākām ražām nevar būt runa par pārprodukciju, bet gan par trūkumiem ražas sadalīšanā un izlietāšanā. Augļu sezonas laikā tirgu pārpludina gan kritušie un mazvērtīgie augļi, gan vasaras un agrās rudens šķirnes, kuŗas nepanes uzglabāšanu un uzreiz nav patērējamas. Tas ir 2 - 3 mēnešus, bet pārējā laikā augļu ir maz un vidējam patērētājam grūti samaksājami.

Lai augļu tirgū izlīdzinātu pieprasījumu un piedāvājumu, tad tie jāpārstrādā. Šādā ceļā augļu raža var tikt sadalīta pa visu gadu un regulēta vīsas valsts mērogā. Un pie pareiza sadalījuma, nejutīsim vis augļu pārprodukciju, bet trūkumu. Jo Latvijā uz vienu iedzīvotāju vienā gadā ienāk tikai apm. 20 kg augļu, turpretīm Francijā - 113 kg, Vācijā - 77 kg U.S.A. - 90 kg. 2. - Pēc Zemkopības ministrijas ziņām.

♪ Dārzkopības žurnāls. 1937.g. Nr 3. 120. lp.

Kā redzam, augļu patēriņš pie mums vēl mazs, un tas vēl var stipri augt - vismaz sasniegt to augstumu kā citās valstīs.

Paralēli intensīvai augļkopībai, jāattīstās augļu pārstrādāšanai - vīnos, sulās, konzervos u.t.t. Daļai no šiem pārstrādājumiem piemīt māj rūpniecisks raksturs, bet pārējiem ir paredzams plašs tirgus.

1. Vīnrūpniecība.

Vīnrūpniecības sākums Latvijā ir meklējams hercoga Jēkaba laikos - 16. un 17. g.s., kad Sabiles apkārtnē Abavas kraštos bija ierīkoti vīna dārzi. Bet 18.g.s. Ziemeļu karš šos pasākumus iznīcināja un pēc tam tie nav vairs atjaunoti.

Nodibinoties Latvijas valstij, ārzemju vīni tika aplikti ar augstu muitu, bet mums vēl nebija likumu, kas kārtotu pašu vīnrūpniecību. Attīstījās vietējo vīnu ražošana, bet tie tika laisti tirgū ar ārzemju ievērojamo originālvīnu nosaukumiem piem., "Portvīns", "Madeira" u.t.t. Lai to novērstu 1926. g. Saeimā pieņēma likumu par vīna ražošanu, kurā teikts, ka "Vīna ražošana pastāv augļu un ogu lietderīgas izmantošanas un dārzkopības attīstības labā".

Ar augļu - ogu vīnu nosaukumu bija atļauts gatavot vienīgi tādus dzērienus, kas saskaņā ar likuma noteikumiem, iegūti, raudzējot svaigu ogu vai augļu sulas. Tāpat bija aizliegts vietējiem vīniem dot ārzemju vai ķekaruvīnu nosaukumus.

Šis likums tomēr neattaisnojauz viņu liktās cerības. Augstais akcizes nodoklis /kopā ar nodokļiem kultūras un ceļa fondam 52sn. uz 0,8 ltr. līdz 12,6 gr un 80 sn. uz 0,8 ltr. virs 12,6 gr / veicināja mājvīnrūpniecību un rūpniecības vīna darītavu skaits nevis pieauga, bet samazinājās.

1926.g. bija 68 vīna darītavas,

1929.g. " 71 " "

1932.g. bija 59 vīna darītavas, bet

1935.g. " 47 " " " 4

Vīna ražošanas samazināšanos nespēja ietekmēt arī 1934.g. izdarītais akcizes pazeminājums - visiem neputojošiem ogu augļu vīniem 30sn. 0,8 ltr. 2.

Labi nostādīta vīnrūpniecība valstī ir augļkopībai liels atbalsts, jo tā tiek izmantoti kritušie un mazvērtīgie augļi - pēdējie sevišķi rodas pie augļu šķirošanas. Tāpat ražas bagātos gados ērti var likvidēt augļu - ogu pārpalikumu. To vērā ņemot, valdība visiem spēkiem cenšas mūsu vīnrūpniecību sekmēt.

1935.g. Finanču ministrija izdeva instrukciju " par augļu un ogu vīnu un sulu izgatavošanu, tirdzniecību un akcizes nodokli. Instrukcija ir ļoti plaša. Tanī paredzēta kārtība vīna un ogu sulu izgatavošanai tirdznieciskiem nolūkiem, iegūšanas tehnika, vīnu pārdošana, bandrolēšana, revīzija u.t.t.

1 ltr. vīna ražošanai patērē apm. 1 kg, augļu vai ogu. L 1935.g. ražoti 220.000ltr. vīnu - tā tad patērēti apm. 220.000 kg augļu - ogu. Tas ir maz. Vai 1935.g. instrukcija būs labvēlīgi ietekmējusi mūsu vīnrūpniecību un vai tā pati būs atradusi vietējiem apstākļiem piemērotu tehniku un izpratusi patērētāju prasības - to rādīs nākotne.

Neskatoties uz atbalstu, ko vīnrūpniecība sniedz augļkopībai, tai ir tomēr viens liels mīnuss - ar vīnu tautā izlaistais alkohola daudzums. Tādēļ no tautas veselības viedokļa daudz izdevīgāki ir sekmēt citas - līdzīgas rūpniecības nozares uzplaukšanu - sulu rūpniecību.

4 Pēc Valsts Statistiskās Pārvaldes ziņām.

2.Pēc Finanču ministrijas Akcizes nodaļas ziņām.

2. Sulu rūpniecība.

Ar vārdu sulas apzīmē bezalkoholiskus dzērienus, kas iegūti izspiežot svaigus augļus vai ogas. Sulām, kas nav atšķaidītas ar ūdeni vai cukurotas, atļauts apzīmējums "dabiska".

Augļu un ogu sulas iedalās:

- A. Augļu sulas. I. Dabiskā augļu sula. II. Augļu sula.
- B. Ogu sulas. I. Dabiskā ogu sula. II. Ogu sula.
- C. Jauktas augļu un ogu sulas. I. Dabiska augļu un ogu sula. II. Augļu un ogu sula.

Sulas var būt: 1. Saldinātas. 2. Atšķaidītas. 3. Atšķaidītas un saldinātas. 4

Līdz 1933.g. pie mums sulu ražošana un pārdošana bija padota vīna likumam un aplikta ar akcīzes nodokli - 50 sn. uz litru. 1933.g. to pazemināja - 30 sn. uz litru, bet 1934.g. sulas atbrīvoja no akcīzes nodokļa. 5 1935.g. sept. izdeva instrukciju, kurā teikts, ka "sula, kurā alkohols nepārsniedz 1 grādu pēc Trallesa, brīva no akcīzes". 2.

Instrukcijā arī sīki noteikti tirgum ražoto sulu ražošanas un konzervēšanas paņēmieni.

Akcīzes nodoklis sulas sadārdzināja, tādēļ tās maz patērēja. Lai cenas pazeminātu, rūpnieki laida tirgū zemas kvalitātes dzērienus, pie kam uzraksti uz etiķetēm, nesaskanēja ar pudeļu saturu.

Augšā minētā instrukcija šīs nelikumības izbeidza. Tagad sulu ražošana Latvijā ir ievadīta pareizā gultnē un izvērtusies par plašāko augļu - ogu pārstrādāšanas nozari.

Augļu - ogu sulas, kuŗas pilnīgi atbilst tagadējam jēdzienam, Latvijā sāka ražot tikai 1932.g.

4 V.V. 1935.g. Nr 202.

2 V.V. 1935.g. Nr 202.

1932.g.	rūpniecībā	ražoti	200ltr.	augļu	sulas,
1933.g.	"	"	1000 ltr.	"	"
1934.g.	"	"	60.000 ltr."	"	"
1935.g.	"	"	200.000 ltr."	"	"
1936.g.	"	"	600.000 ltr."	"	4

Pateicoties akcizes nodokļa samazināšanai un sevišķi atcelšanai - sulu ražošana ir strauji pieaugusi.

1935.g. LLK arī laukos ir iekārtojusi pirmos " sulu punktus " un tā paša gada rudenī mājturības pārraudzības b-bās jau ražoti 24.300 ltr sulu.

Lai veicinātu mazvērtīgu augļu pārstrādāšanu sulās uz vietas, tad LLK izsniedz augļu sulu ražošanas ierīces dārzkopības pārraudzības b-bām, mājturības b-bām, lauksaimniecības un lauku patērētāju b-bām un piensaimnieku sab-bām. B-bām ar saviem līdzekļiem jāsedz: ceļojošām ierīcēm vismaz 20 %, bet stacionārām 25 % no saņemto mašīnu un rīku iepirkšanas vērtības. Katrai priekšmetu saņēmējai b-bai ikgadus jāražo vismaz noteiktais sulas vairums, kas ceļojošām ierīcēm ir 1000, bet stacionārām 5.000 litru gadā. Par ierīces lietāšanu b-ba var ņemt atlīdzību, bet ne vairāk kā Ls 1- par dienu no biedriem un Ls 2,- no nebiedriem. Tādā ceļā sulu spiedes š.g. vasarā saņēmušas 16 lauku organizācijas. 12 organizācijām izsniegti bezprocentu aizdevumi augļu pārstrādāšanas punktu izveidošanai, katram pasākumam Ls 8.000 - 10.000. 2.

LLK vēl paredzējusi ierīkot plašāku, rūpniecības rakstura dārzaugu un augļu pārstrādāšanas ierīci, kas sagatavotu pārstrādāšanas speciālistus un izdarītu plašākus mēģinājumus. Iestāde strādātu sazinā ar L.Ū. lauksaimniecības fakultāti.

4 Pēc LLK ziņām.

2. Pēc LLK ziņām.

Lai paaugstinātu sulu patēriņu, turpmāk pielietos plašāku propogandu. Pēc vecāko augļkopības zemju parauga, nodomāts septembri - augļu bagātāko mēnesi, ievest par sulu dzeršanas mēnesi. Līdzīgi kā Eiropas vīnkopības zemēs vīna ražas ievākšanas mēneši tiek pārvēsti par vīna dzeršanas mēnešiem.

Bez tam vēl gatavojās mākslīgo limonādi atvietot ar dabīgo, kurā būs līdz 25 % ogu sula un līdz 50 % ābolu sula. Lai augļu pārstrādāšanas rūpniecības uzņēmumi varētu paplašināt darbību un paņemt vairāk augļu, tad valdība tiem sagādā bezprocentu rīcības kapitāli.

Mūsu sulu rūpniecība vēl ir jauna, un tādēļ plašākās patērētāju aprindās sulu lietošana nav sevišķi izplatīta. Sulu patēriņš, ieskaitot arī mājsaimniecībā ražoto, nepārsniedz 0,5 litrus uz 1 iedzīvotāju gadā. Tomēr 1936.g. ražotās sulas ir izdzertas, nesagaidot jaunas. Tas liecina, ka patērētāji jau ir pareizi novērtējuši viņu labumu. Bet sulu patēriņam nākotnē vēl jāpieaug, tam jāstājas dažādo limonādu vietā. Ar to būs līdzēts tautas veselībai un dārzkopībai.

3. Pārējie augļu pārstrādāšanas veidi.

Augļu un ogu īsais uzglabāšanas laiks, jau sen pamudinājis cilvēkus meklēt ceļus, kā tos konzervēt un uzglabāt visam gadam. Vecākais veids ir kaltēšana. Kaltēti augļi labi uzglabājās, ir garšīgi, aizņem maz telpas un viņus iegūst parasti no mazvērtīgiem saimniecības augļiem. Mēs zinām, ka pēdējie sastāda apm. 50 % no visas mūsu augļu ražas - te ir pietiekoši daudz izejmateriāla kaltēšanai. Tādēļ mevar attaisnot kaltēto ābolu, bumbieru un plūmju importu. Jo arī kaltēšanai piemērotu minēto augļu koku šķirņu mūsu rīcībā ir pietiekoši daudz. Kaltēto ābolu un bumbieru imports gan pēdējos gados ir apstājies, bet plūmes mēs vēl joprojām ievadam.

Kaltēto ābolu, bumbieru un plūmju imports:

	kg āboli	Ls	kg bumbieri	Ls	kg plūmes	Ls	kg kopā	Ls	
1931.g.	48.099	58.989	14.768	16.370	340.125	226.778	402.992	302.137	
1932.g.	20.040	22.249	5.337	5.932	118.391	65.681	143.768	93.862	
1933.g.	-	-	-	-	92.841	52.355	92.841	52.355	
1934.g.	47	43	-	-	25.004	15.695	25.051	15.738	
1935.g.	-	-	-	-	79.045	35.305	79.045	35.305	
1936.g.	-	-	187	227	75.214	39.487	75.401	39.714	4

Konzervēto augļu

Eksports				Imports		
1931.g.	-	-	-	1931.g.	964 kg	Ls 565
1932.g.	-	-	-	1932.g.	-	-
1933.g.	44.790 kg	Ls 19.196	-	1933.g.	250 "	" 182
1934.g.	-	-	-	1934.g.	-	-
1935.g.	12.050 "	" 3.244	-	1935.g.	-	-
1936.g.	173.356 "	" 81.111	-	1936.g.	-	- 2.

4 Latvijas ārējā tirdzniecība un tranzīts.

2. Latvijas ārējā tirdzniecība un tranzīts.

Kaltēto augļu eksporta mums tikpat kā nav, ja neskaita 1934.g. eksportētos 11 kg ābolus par Ls 33,- un 9 kg plūmes par Ls 18,- .

Konzervēto augļu - ogu rūpniecībā stāvoklis jau labāks: imports ir pilnīgi apstājies, bet eksports pamazām pieaug. Eksportam, ražojot labus, standartizētus produktus, var atvērties jauni tirgi.

Daudzie kursi, priekšlasījumi un mājturības pārraudzības b-bas stipri veicina augļu pārstrādāšanu mājsaimniecībā. Tādēļ arī uz laukiem pašu saimniecībās augļu patēriņš ievērojami pieaug, kā to rāda sekojoši skaitļi:

	1927./32.g.	1932./33.	1933./34.	1934./35.
Pārdotie augļi . . .	62,21 %	41,71 %	58,51 %	44,29 %
Augļi saimniec. vajadz.	37,79%	58,29 %	41,49 %	55,71 %
	100 %	100 %	100 %	100 % 4

Latvijā 1935.g. pavisam ir registrētas 47 augļu pārstrādāšanas iestādes. 2.

Lielākās no tām ir: J. Markitants, P./S. Ād. Bajars un biedri, A./S. Augļu Eksports, A./s. L.V. Goeginger, A./S. S. K. F., Arnold Sørensen un c.

VII. A U G Ļ U T I R D Z N I E C Ī B A .

Lai kāda lauksaimniecības nozare sekmīgi attīstītos, tās ražojumiem jānoorganizē tirgus. To nespēj ne atsevišķs ražotājs, ne mazāka ražotāju apvienība - šis darbs darāms visas valsts mērogā.

Jaunu, plašu rūpniecības dārzu stādīšanai tikai tad būs paliekoša nozīme, ja būs noorganizēts puslīdz apmierinošs

4 Lauksaimniecības rentabilitāte. 95.lp. Frīdbergs.

2. Pēc Valsts statistiskās pārvaldes ziņām.

tirgus tai ražai, kādu dod jau esošie dārzi. Ja būs pietiekoša peļņa no dārza, kāds tas ir, tad arī lauksaimnieki ar lielāku interesi ķersies pie veco dārzu apkopšanas un jaunu stādīšanas. Tagad bieži sastopami jauni, bet jau nolaisti dārzi. Tas tāpēc, ka lauksaimnieki neizdevīgi pārdod ražu; kopšana neatmaksājās un zūd patika pie dārza strādāt.

Vislabākais ierosinājums dārzkopības veicināšanai būs - dārzkopības ražojumu cenu stabilizēšana un tirgus pārkārtošana.

" Noteikto cenu " politika un lauksaimniecības ražojumu uzpirkšana tieši no valsts iestāžu puses ir radījušas stabilus pamatus tiklab graudkopības, kā arī lopkopības ražojumu produkcijai. Un tāpēc uz smago agrāro krīzi neskatoties, Latvijas lauksaimniecība graudkopības nozarē ir pat paplašinājusies, bet lopkopības - noturējusies agrākā līmenī.

Attīstoties lopkopībai, strauji dibinājās lopkopības pārraudzības b-bas, un tām līdztekus tika ierīkotas pienotavas un krejotavas. Dārzkopībā tas bija un ir citādi. Dibinājās gan pārraudzības b-bas, bet viņas attīstīja ļoti vāju darbību. Cerētos rezultātus nav devusi arī dārzkopības pārraudzības b-bu atbalstīšana ar piemaksām. Dārzkopības ražojumu tirgu tas neiespaidoja : tas palika tāds pat kā agrāk.

Augļu tirdzniecība valstī ir gan jāuzskata par vienu vienotu saimniecisku operāciju, bet viņas praktiskā izveidojumā tā ir jāšķiro divās noteiktās daļās:

iekšējā un ārējā augļu tirdzniecībā.

Minētiem tirdzniecības veidiem ir daudz kas kopējs, bet ir arī savas īpatnības.

1. Iekšējā augļu tirdzniecība.

Augļu un ogu iekšzemes tirdzniecība līdz šim nebija padota regulējošiem noteikumiem labuma, šķirošanas, iesaiņošanas un pašas tirgošanās kārtības ziņā. Tāmdēļ bieži tirgū atradām apšaubama labuma augļus. Šķirotus augļus varēja redzēt un pirkt vienīgi lielākos augļu veikalos, bet ne tirgū. Tāpat iesaiņošanai lietotie trauki un starpmateriāls daudzos gadījumos sabojāja visu sūtījuma saturu.

Nenokārtots augļu - ogu tirgus ierobežo patēriņu; ar nepievilcīgu izskatu vai bojātiem augļiem atbaida patērētājus no turpmākas lietošanas. Par nešķirotiem augļiem ražotāji saņem daudz zemāku cenu nekā patiesībā produkts ir vērts, no kā cieš ražotājs un valsts intereses.

Nemākulīgi augļus uzglabājot, trūkstot piemērotām telpām, līdz 80 % augļu sapūst un tikai 20 % var pārdot. Šie 20 % tad arī vidējam pircējam cenas ziņā nav pieejami. Katram lauksaimniekam, kam ir vidēja lieluma augļu dārzs, nav iespējams ierīkot labu augļu pagrabu un augļu - ogu pārstrādāšanas ietaisi. Ja arī kādam ir pagrabs augļu uzglabāšanai, tad grūtības rada augļu pārvadāšana, iestājoties salam, bet ceļoties cenām. Zemniekiem nav iespējams sīki pārzināt tirgu un tā izvērtēt iespējami augstāk savus ražojumus. Šis darbs, kā arī lielākā peļņas tiesa bieži tiek atdota uzpircējiem.

Bet mūsu lauksaimnieku vecie, ražojošie dārzi ir šķirņu pārbagāti un tāpēc uzpircēji maksā zemas cenas, tiklab uzpērkot visu dārza ražu, kā arī uzpērkot augļus pēc svara.

Par savu saražoto labību, liniem, sviestu, bekonu, kartupeļiem - lauksaimnieks ir drošs. Tos viņš ērti var nodot labības birojam, lina monopolam, sviesta eksporta centrālei, "Bekona eksportam" un spirta brūžiem. Bet ar augļiem tā

lieta jau ir daudz sarežģītāka. Rudenī ir intensīvs darba laiks, tādēļ saimniecības laudīm nav vaļas nodoties augļu novākšanai, iesaiņošanai un dienām ilgstošai tirgū braukšanai. Bez tam mazpilsētās augļu sezonas laikā, ir augļu pārpilnība, tādēļ tos pārdodot neiegūst cenu, kas atmaksātu patērēto laiku un darbu. Un tā faktiski iznāk, ka no lielākiem centriem attālākās vietās, dārzkopība pašreizējos apstākļos var arī nerentēties.

Tirgu pārorganizējot, šie trūkumi jānovērš. Jāpanāk dārzkopības ražojumu stabilas cenas, jānoorganizē uzglabāšana un pārstrādāšana, jāpaceļ ražība un patēriņš, jādabū viengabalaina prece eksportam.

Tādēļ katrā centrā būtu ierīkojamas piemērotas augļu uzglabātavas, kur lauksaimnieki rudenī aizvestu un nodotu savu augļu ražu. Tur arī varētu izdarīt augļu šķirošanu, lai panāktu viengabalainu preci, kāda vajadzīga eksportam. Varām iedomāties, kādi panākumi būtu sviesta eksportam, ja katra saimniecība to gatavotu atsevišķi.

Tāpat katrā centrā vajadzētu ierīkot augļu pārstrādāšanas ietaises, kur mazvērtīgākos augļus, skatoties pēc šķirnes un labuma, izžavētu, izmantotu sulām u.t.t. Šo ietaišu pārraudzību varētu uzdot rajonu dārzkopības instruktoriem, bet darbu darīšanai pieņemt dārzkopības skolas abzólventus. Darbs pārstrādāšanas ietaisēs un augļu glabātuvēs būtu vasaras beigās, rudenī un ziemas sākumā, bet ziemas beigās, pavasarī un vasaras sākumā šie mācītie dārzkopji varētu piedalīties ē savu rajonu lauksaimnieku dārzu izkopšanā. Katram atsevišķam lauksaimniekam turēt dārznieku iznāk par dārgu, bet pašiem bieži vien trūkst vajadzīgo zināšanu dārzu kopšanā un slimību un kaitokļu apkarošanā. Bet bez pareizas un īstā laikā izdarītas miglošanas, nekad nevarēs iegūt veselus un labus augļus.

Protams, tas nav vienīgais ceļš kā kārtot augļu tirgu. LLK kopīgi ar lauksaimniekiem - dārzkopjiem varētu organizēt kooperatīvu augļu tirdzniecības namu, kas uzturētu visās lielākās pilsētās augļu veikalus un ūtrupju namus. Šis kooperatīvais tirdzniecības nams ar savu agentu - speciālistu palīdzību, sevišķi attālākos rajonos, uzpirktu no lauksaimniekiem augļu ražu gan par cietām cenām, gan arī pieņemtu no tiem augļus komisijā. Ja arī šai organizācijai neizdotos jūtami pacelt augļu cenas, tad tomēr liela nozīme jau būtu tam, ka ar to tiktu radīts drošs un stabils pamats augļu ražas izvērtēšanā lauksaimniekiem. Otrkārt šai plašajai organizācijai būtu iespējams ertāk pārredzēt un iekarot ārzemju tirgus.

Pareizi nostādītā ārodnieciskā organizācijā ir neizsmeļams spēks. Un taisni šī organizācija mūsu augļu tirgum trūkst. Citas valstīs to sen jau ir izveidojušas un pēc labiem piemēriem nebūs tālu jāmeklē.

Daudz varam mācīties no klasiskās puķkopības zemes - Holandes, kurā ir pratusi priekšzīmīgi nokārtot puķu pārdošanu. Saražotās puķes pārdod gandrīz bez izņēmuma organizēti - feilingos resp. torģu namos. Organizētie dārzkopji nedrīkst ārpus feilingiem pārdot nevienu puķi. Kā izņēmums ir tie dārznieki, kuriem pašiem savs veikals, tur tas ir atļauts, bet citādi tikai caur feilingu. Katru dienu notur aukcionus. Ieņemtā nauda tiek nodota sabiedrības bankā. Dārzkopji reizi nedēļā saņem aprēķinu un naudu vai nu izmaksā vai pie skaita attiecīgā tekošā rēķinā. Dārzniecībai nepieciešamās preces un materiālus savukārt saņem organizētā veidā. Tādā ceļā apgādātās preces iznāk stipri lētākas. ʎ

Tā ir nokārtots Holandes puķu tirģus. Galvenie minētās

ʎ Dārzkopības žurnāls. Nr. 2. 1934.g. J. Sudrabs -
Puķkopības izredzes.

organizācijas principi tikpat labi var noderēt arī augļu tirdzniecībā.

Vispār par dārzkopības ražojumu kooperatīvi - tirdznieciskām organizācijām jāsaka, ka gandrīz katrā valstī tās ir īpatnējas, atkarīgi no zemes īpatnējiem apstākļiem. Vērā ņemot to, arī mums šīs organizācijas jārada piemērotas mūsu apstākļiem. Tām jāizaug no dārzkopības pārraudzības b-bām, jo pēdējās jau ieguvušas zināmu uzticību.

2. Ārējā augļu tirdzniecība.

Par mūsu augļu eksportu vēl maz ko sacīt - tas ir nākotnes jautājums. Vēl joprojām daudzi lauksaimnieki augļus neuzskata par nopietnu tirgus preci un tādēļ nepiegriež tiem vajadzīgo vērību. Bet paviršība un ārzemju tirgus ir divas nesavienojamas lietas. Spēcīgā konkurence spiež ievērot vislielāko uzmanību.

Mūsu augļu eksportam par šķērslī ir tirdznieciskas organizācijas trūkums, bet galvenā kārtā niecīgie un nestabilie, zemās kvalitātes augļu daudzumi. Tāpat viņu līdzšinējā nekārtīgā šķirošana un iesaiņošana. Piem. 1930.g. mēs eksportējām uz Zviedriju 16 tonnas ābolu. Zviedri bija apmierināti ar mūsu ābolu īpašībām, bet ne ar viņu šķirošanu, iesaiņošanu un tirdzniecības noorganizēšanu. Tā augļu sūtījumi uz Zviedriju izbeidzās.

Ārzemju tirgos prasa, lai augļi būtu augstākā un galvenais vienāda labuma. Bet mūsu vecie dārzi ar savu pārāk raibo, nenoīkto un mazvērtīgo šķirņu sastāvu šādus augļus nespēja dot. Tagad sāk ražot jaunie, neatkarīgās Latvijas laikā stādītie rūpniecības dārzi, ar vērtīgām, vienādām šķirnēm. Tie spēj dot labus galda augļus ar kuriem mēs droši varētu sacensties Eiropas ābolu tirgū. Bet pagaidam šādu augļu vēl ir

pārāk maz un viņus noņem mūsu galvas pilsētas maksātspējīgie patērētāji.

Bez tam ārējos tirgos vēl skatās, lai augļi būtu standartizēti. Bet mums tādu nebija. Tādēļ pirmajos augļu eksporta mēģinājumos radās daudz pārpratumu, kuŗi nesa materiālus zaudējumus un diskreditēja Latvijas augļus starptautiskā tirgū, apgrūtinot konkurences cīņu. Šī iemesla dēļ Zemkopības ministrija izstrādāja un izdeva 1927.g. 7. martā likumu, par eksporta augļu kontroli. Minētais likums nosaka, ka augļu un ogu eksportieriem katru gadu jāregistrējas Zemkopības ministrijā un jāpieteic sava tirdzniecības marķa. Zemkopības ministrijai tiesība kontrolēt uz ārzemēm izvedamos augļus un ogas, pārbaudot, novērtējot un apliecinot preces labuma un iesaiņojuma derīgumu. Preci, kas neatbilst kontroles noteikumiem, ministrija var aizliegt izvest. Kontroli izdara Zemkopības ministrijas iecelti kontrolieri. Eksportējamo augļu vai ogu partijas nevar būt mazākas par 1000 kg. 4

Sīkaki šo likumu paskaidro 1927.g. 22. augusta instrukcija par augļu kontroles darbu, augļu labuma novērtēšanu un iesaiņojuma veidiem un derīgumu. Instrukcijā starp citu minēts, ka eksportieriem augļi jāšķiro 4 grupās, neatkarīgi no šķirnes, atzīmējot tās ar burtiem: B, A, B, C. Atsevišķam augļu šķirņēmnoteikts zināms standartsvars 100 gab. kg-os.

B. 10. teikts, ka ar katrreizēju zemkopības ministra atļauju tehniskai pārstrādāšanai augļus var izvest vaļēji, vagonos, kugos u.t.t. 2.

Šī instrukcijas daļa praksē tiek visvairāk pielietota, jo 95 % no mūsu augļu eksporta sastāda Antonovku sūtījumi tehniskai pārstrādāšanai uz Vāciju, kur tos sūta neiesaiņotus - bērtus vagonos.

4 V.V. Nr 53. 1927.g. 7.III.

2. V.V. Nr 185. 1927.g. 22.VIII.

Stingra kontrole apturēja slikto augļu eksportēšanu. Tā ar šo likumubija panākts, ka pienākot laikam, kad Latvija varēs eksportēt standartizētusun tiešam labus augļus, tiem nebūtu jau slikta slava priekšā.

Jāsaka, ka mūsu augļu eksports nav daudz progresējis, bet vēl atvien ir atkarīgs no Latgales dārzu Antonovku ražas: Augļu bagātos gados eksportējam vairāk, sliktākos mazāk vai nemaz. Ja varētu eksportēt arī citas šķirnes, tad sūtījumi būtu regulārāki, jo gadās, ka vienai šķirnei vai vienam apgabalam gads ir neizdevīgs, bet citiem augļu bagāts.

1936.g. eksportēti 946.995 kg svaigi augļi. No tiem

946.736 kg uz Vāciju,

117 " " Igauniju,

70 " " S.P.R.S.,

28 " " Dāniju,

23 " " Zviedriju,

21 " " Lielbritāniju. 4

Arī pārējos gados, tikai attiecīgi vairāk vai mazāk, mūsu augļi ir eksportēti galvenā kārtā uz tām pašām valstīm. Kā redzam, tad apm. 99 % augļu tiek sūtīti uz Vāciju. Tā augļu eksports ir atkarīgs nevien no mūsu, bet arī no Vācijas augļu ražas. Ja pēdējā slikta, mēs varam eksportēt vairāk un mums labāk samaksā, un otrādi. Tomēr, neskatoties uz to, ka 1936.g. Vācijas augļu raža bija vidēja, Zemkopības ministrs bija spiests augļkopjiem paskaidrot, ka eksports paplašināms diezgan grūti. Lai aizvestu vagonu ābolu uz Vāciju, jāmaksā Ls 750,- frakts un Ls 450,- muita; bez tam ir risks, ka visi āboli neaizies veseli. Cena - 28 sn. ā kg., bet atskaitot visus izdevumus, uz katra kg iznāca apm. 6 sn. deficita. 2.

Šo parādību nevar uzskatīt par normālu. Ir jāmeklē ceļi un

4 Latvijas ārējā tirdzniecība un tranzīts 1936.g.

2. Dārzkopības žurnāls. 1936.g. Nr 10. lp. 354.

līdzekļi kā to novērst. Vispirms labus, standartizētus galda un ne rūpniecības augļus - paplašinoties sulu un vīnu rūpniecībai, tos jāmēģina pašiem pārstrādāt.

Bet diemžēl dārzkopība ir tāda lauksaimniecības nozare, kuŗa uz augšu vai leju var mainīties tikai pa ilgākiem gadiem un tādēļ arī uz galda augļiem - pietiekošā daudzumā eksportam - mums vēl jāgaida.

		Augļu			
eksports		imports.		/ 1.000 latos	
1931.g.	47 kg par Ls 68,-	4925 tonnas	par Ls 3.476		
1932.g.	625.003" " "	102.936,-	1651 " " "	1.036	
1933.g.	- - -	1451 " " "	761		
1934.g.	862.621" " "	70.973,-	1161 " " "	488	
1935.g.	44" " "	27,-	2121 " " "	1.235	
1936.g.	946.995" " "	332.258,-	3578 " " "	1.774	

Imports tālu pārsniedz eksportu un tā daudz mūsu valutas aiziet par dienvīdu augļiem. Kad janvarī tiem pazemina mui-tu, vietējiem augļiem pieprasījums strauji krīt. Jājautā, vai tam ir kāds attaisnojums un vai ievestie augļi tiešām ir tik lēti? Te jāatbild ar noteiktu nē! Viens apelsins cenas ziņā līdzinas 1 -2 kg ābolu un 1 kg bananu 6 - 10 kg ābolu, bet labuma un barības vielu daudzuma ziņā ir liela starpība āboliem par labu. Patērētāju vairums nesaprot, vai negrib šo starpību saprast, bet no tā cieš mūsu augļkopība.

Te būtu vēlama valdības iejaukšanās: paaugstināta mui-ta dienvīdu augļiem, palīdzētu patērētājiem atzīt, cik veselīgi un garšīgi ir Latvijas dārzos augušie āboli. Tas aiztaupītu valutu un stiprinātu dārzkopību.

✓ Latvijas ārējā tirdzniecība un tranzīts.

VIII. DĀRZKOPĪBAS RENTABILITĀTE -

L I T Ā T Ē .

Jautājums par dārzkopības rentabilitāti ir samērā jauns un maz pētīts - sevišķi pie mums. Bet sakarā ar dārzkopības straujo paplašināšanos un rūpniecisko raksturu, tam pēdējā laikā sāk piegriest arvien lielāku vērību. Un citādi tas arī nemaz nav domājams, jo pretējā gadījumā gaidītās peļņas vietā dārzkopība var nest zaudējumus.

Vai dārzkopība mūsu valstī ir rentabila? Lai atbildētu uz šo jautājumu, tad vispirms ir jāapskata tie atsevišķie faktori, kuriem pie dārzkopības veidošanās un atmaksāšanās ir lielāka vai mazāka nozīme.

1. Zeme un klimatiskie apstākļi. Šiem diviem faktoriem ir izšķirošā nozīme. Atkarībā no viņu labvēlības dažādās valstīs ir izveidojušies plašāka vai šaurāka augļkopība. Kas attiecas uz Latviju, tad viņas zemes virskārta ir augļkopībai ļoti piemērota. Jo lielākā daļa no visām Latvijas minerālzemēm ir smilšu māls un māla smilts. Un kā jau minēju ieteicamākā zeme augļu - ogu dārzu ierīkošanai ir smilšains, trūdvielām bagāts māls. Tāpat par labvēlīgiem uzskatāmi arī mūsu klimatiskie apstākļi, kaut gan te starp dažādiem valsts novadiem ir liela starpība. Pazīstamais dārzkopis P. Veinbergis Saukā nebeidz slavēt Augšzemgales sarkanos māla kalniņus, kontinentālo klimatu un dienvidu - vakaru vējus, kas nāk pāri Vācijai un ne tā kā citur Latvijā - pāri jūrai. Viņš apgalvo, ka tur augušie āboli labuma un garšas ziņā pārspējot pat slavenos Krimas ābolus, kā to pirmskara atzinuši Pēterpils lietpratēji. Tāpat tur padodoties visgleznākās saldo

ķiršu šķirnes. Un jāliecina, ka turienes lauksaimnieki ir izpratuši savu izdevīgo stāvokli un tādēļ dārzi ar 300, 500 un pat 1.000 kokiem tur nav nekāds retums.

Ar maz izņēmumiem ar augļkopību var nodarboties visā Latvijā attiecīgi stādot izturīgākās, vienkāršākās šķirnes. Tā piem. Latgales klimatu gleznākās šķirnes neiztur, bet Antonovkas tur padodas ļoti labi: ātri nogatavojās un dod lielus skaisti krāsotus, aromatiskus augļus. Tā tad šie divi galvenie faktori ir augļkopībai izdevīgi.

2. Saimniecību lielums un raksturs.

Latvijā saimniecības pēc lieluma sadalās sekojoši:

ne lielāka 1 ha	44.078	saimniecības,
no 1 - 5 "	34.489	"
" 5 - 15 "	83.778	"
" 15 - 30 "	73.615	"
" 30 -100 " un vairāk	39.738	"

Kopā .....

275.698	saimniecības.	4
---------	---------------	---

Kā redzam vairums ir sīksaimniecību. Pēdējās zeme tiek intensīvāk izmantota kā lielajās, jo lai pārtiktu no maza zemes gabala no ikvienas zemes vienības ir jāiegūst vislielākā raža. Pie intensīvām lauksaimniecības nozarēm pieskaita arī augļkopību.

1929.g. lauksaimniecības skaitīšanas dati rāda, ka augļu koku skaits sīksaimniecībās gan nav sevišķi liels un no visu koku skaita iztaisa mazu %:

līdz 1 ha	207.844	augļu koki	4,83 %
no 1 - 2 ha	93.649	" "	2,17 "
" 2 - 5 "	281.692	" "	6,54 "
" 5 - 10 "	415.389	" "	9,64 "
" 10 - 15 "	496.630	" "	11,53 "
" 15 - 20 "	453.252	" "	10,52 "

4 Latvijas lauksaimniecība 1936.g. 4. lp.

no 20 - 30 ha	.....613.162	augļu koki	.....	14,23 %
" 30 - 50 "	.....832.044	" "	.....	19,31 "
" 50 - 100"	.....804.282	" "	.....	18,67 "
pāri par 100 ha un vair.	110.277	" "	.....	2,56 "y

Bet apskatot augļu koku skaitu uz 100 ha lauksaimnieciski izmantojamas zemes, redzam gluži pretēju ainu.

	Vedsaimn.	Jaunsaimn.	Sīks.	Pārēj. s.	Vidējais.	
Vidzeme	98,20	84,49	2420,97	533,65	120,24	augļ.k.
Kurzeme	100,21	89,71	1886,40	136,87	103,85	" "
Zemgale	135,33	119,45	1512,25	526,16	150,28	" "
Latgale	92,31	66,47	1554,51	372,38	97,49	" "
Latvija	104,93	91,62	1987,40	389,13	118,20	" "2.

Lielsaimniecībām ir daudzas priekšrocības, kuŗu mazājām nav / un jāsap, ka vislielākie un labāki koptie dārzi ir taisni lielājās saimniecībās - ar dažiem izņēmumiem pilsētu tuvumā /:

a. Lielākas kreditspējas; ierīkojot augļu dārzu, vajadzīgs lēts, ilggadīgs kredits, jo priekš 1 ha dārza apstādīšanas nepieciešami Ls 250,- - 300,- / apm. 100 kociņu /, kuŗi sāk atmaksāties tikai pēc 8 - 12 gadiem.

b. Lielsaimniecībās izdevīgāki var izmantot saimniecības ēkas, mašīnas, labierīcības un

c. darba spēku, kuŗš augļu dārzos ne visos laikos ir vienādi vajadzīgs, nodarbinot to brīvajā laikā citās nozarēs, kur tas varbūt vairāk nepieciešams. Šis apstāklis ir sevišķi svarīgs, jo pēc Latvijas statistiskāspārvaldes lauksaimniecības grāmatvedības biroja datiem šis postenis lauksaimniecībā sastāda 45 % no ražošanas izdevumiem.

d. Lielsaimniecības vieglāki pārcietis neražas un krīzes gadus, kā mazās saimniecības, kuŗām augļkopība būs galvenais

vai pat vienīgais ienākumu avots.

Minētām priekšrocībām tomēr nav izšķiroša nozīme. Arī mazās speciāla rakstura saimniecībās / putnkopības, biškopības, un c. / augļkopība var sekmīgi veidoties, jo augļu dārza zemi var izmantot priekš zaļbarības, labības, sakņu un citu lauksaimniecības augu kultivēšanas. Augļu koki apsējas platību samazina tikai par nedaudz kv. m. - augļu koka stāvvietā.

Dārza kopšana prasa lielu rūpību un uzmanību, to aizsargājot pret salu, kaitekļiem un zaķiem, tāpat ražu noņemot un izvērtējot. Šāda uzmanība vairāk būs mazā saimniecībā, jo tur dārzu kops saimnieks un viņa ģimenes locekļi. Tā ir mazo saimniecību ievērojama priekšrocība, jo tikai pie labas kopšanas var iegūt vērtīgus augļus.

No sacītā redzam, ka saimniecības lielums un raksturs nav noteicošie faktori - te augļkopība labi piemērojās. Tādēļ augļu dārzus stādīt var tikpat labi lielās kā mazās saimniecībās.

3. Darba spēks.

Darba spēka patēriņa daudzums augļkopībā lielā mērā ir atkarīgs no darba darītāja inteligences un augļu dārza intensīvākas vai paviršākas apstrādāšanas. Jo darba darītājs ir intelligentāks, jo darbs ražīgāks. Un sakarā ar to mazināsies arī ražošanas izdevumi. Otrs apstāklis, kas samazina vai pavairo darba patēriņu un līdz ar to arī izdevumus ir dārza apstrādāšanas intensivitāte.

Mums trūkst attiecīgu statistisku datu, bet zemēs, kur augļkopība ir plašāk attīstīta ar skaitļiem ir pierādīts, ka līdz ar darba spēka plašāku pielietošanu, pieaug ražošanas izdevumi, bet līdz ar to divkāršojās arī peļņa. Sevišķi labu apstrādāšanu prasa sliktākās dārzu zemes.

1934./35.g. no visu izmaksu kopsummas dārzkopībā, darba

spēks sastādīja 36,30 % , bet 1932./33.g. - 42,94 % .⁴
Viņš tiek sadalīts apm. sekojoši: 25 - 30 % zemes apstrādāšanā, 25 - 30 % miglošanā un retināšanā, un 40 - 50 % ražas novākšanā un iesaiņošanā. ².

Zemes apstrādāšana ietekmē ražas augstumu, bet miglošana un retināšana - kvalitāti, kas galvenā kārtā noteic augļu tirgus cenu. Augļu novākšanā sevišķi labi atmaksājās kvalificēts darba spēks.

Latvijas laukos par darba roku trūkumu nevar sūdzēties, jo trūkstošos strādniekus ieved no Polijas un Lietuvas. Bet darba algas ir augstas un tādēļ katra lauksaimnieka cenšanās ir - dārgo darba spēku nodarbināt pēc iespējas intensīvāk un tādās lauksaimniecības nozarēs, kurās dod lielākus ienākumus. Darba spēka jautājums pie mums netraucē augļkopības attīstību, bet gan to veicina.

Vēl kā svarīgākie faktori, kas sekmē vai kavē augļkopību valstī, mināmi: satiksmes ceļi un transporta līdzekļi, zemes rente, nodokļi. Pie mūsu satiksmes ceļū uzlabošanas un izveidošanas strādā bez pārtraukuma: arvien vēl paplašina dzelzceļu tīklā un veļk jaunas šosejas. Arī ūdens ceļi ir pieejami plašiem apvidiem un transports pa viņiem lēts. Kas attiecās uz zemes renti un nodokļiem, tad tie ir samērā zemi. Vienīgi lielāku centru tuvumā tie augstāki, bet salīdzinot ar V-Eiropas valstīm, arī tur tie nav augsti.

Ņemot vērā sacīto, redzam, ka apstākļi augļkopības uzplaukšanā pie mums ir visai izdevīgi. Un tomēr prakse rāda citu ainu. Diemžēl dati nav pieejami par visām valsts saimniecībām, bet tikai par Valsts statistiskās pārvaldes grāmatvedības saimniecībām.

⁴ Lauksaimniecības rentabilitāte. 94. lp.

2. A. Kapaklis. Augļkopība. 447. lp.

Vidējā tīrienesa uz 1 ha dārza zemes ir sekojoša:

1927./32.g.	- Ls 50,09
1932./33.g.	- " 63,72
1933./34.g.	- " 146,32
1934./35.g.	- " 146,32
1935./36.g.	- " 139,44

Pēc apgabaliem dārzkopība grāmatvedības saimniecībās caurmērā devusi sekojošu tīrienākumu: uz 1 ha dārza zemes:

	1933./34.g.		1934./35.g.
Vidzemē	.....Ls 36,64	.....	Ls 150,04
Kurzemē	....." 511,19	.....	" 131,61
Zemgalē	....." 68,76	.....	" 126,99
Latgalē	....." 6,34	.....	" 291,83
Latvijā	....." 146,32	.....	" 146,32 y

Vislabākie rezultāti dārzkopībā bijuši Kurzemē. Tur atsevišķās saimniecībās tīrienākums sasniedzis pat Ls 878,40. Tas liecina, ka dārzkopība var kļūt par ļoti ienesīgu lauksaimniecības nozari, ja vien tai piegriež vajadzīgo vērību, un rūpējās par dārzu pienācīgu apkopšanu un mēslošanu. Bet no 103 grāmatvedības saimniecībām tikai 48 saimniecības vai 46,6 % ir devušas saviem dārziem mēslojumu. Izmaksu kopsummā mēslojumi 1934./35.g. satāda 16,50 %, bet 1927./32. g. tikai - 12,67 %.

Ja dārzs nav mēslots, tas liek domāt, ka tas nav arī apstrādāts. Bet kādu iespaidu šie abi apstākļi - mēslošana un apstrādāšana atstāj uz augļu ražu, liecina sekojošs piemērs: Germesheimā - Austrijā sarīkoti ilgstoši izmēģinājumi, lai apgaismotu zemes strādāšanas un mēslošanas nozīmi augļkopībā. Ierīkoti 4 lauciņi ar 6 vienādiem plūmju kociņiem katrā. Pirmā lauciņā zeme nav ne strādāta, ne mēslota; otrā - nav strādāta, bet mēslota; trešā - strādāta un nav mēslota; ce-

y Lauksaimniecības rentabilitāte. 95. lp.

turtā - strādāta un mēslota. Mēģinājums turpinājies nepārtraukti 16 gadus un gūti šādi iznākumi:

	Nestrādāts:		Strādāts:	
	nemēslots-mēslots		nemēslots-mēslots	
Koks ražojis 1 g. kg. ...	1,97 - 5,83	.....	6,27 - 18,10	
" " 16 " "	...31,50 - 93,25	.....	100,28 - 289,79	

Tā tad nepietiek ar to vien, ka augļu koki ir iestādīti: tie ir arī jākopj, tikai tad tie atmaksāsies. Lauksaimniekiem, kas domā citādi, nav ieteicams ķerties pie dārzu stādīšanas, jo izdotā nauda par stādāmo materiālu tikai padziļinās šādas saimniecības krīzi.

Ar paviršību dārzu mēslošanā un kopšanā arī izskaidrojams, ka 1933./34.s.g. ar tīrienākumu dārzkopībā noslēdzās tikai 45,6 %, bet ar zaudējumu - 27,2 % un uz nulli - 27,2 % saimniecību.

Minētie dati ņemti no grāmatvedības saimniecībām, bet tā kā pēdējās ar dārziem bijis aizņemts tikai 0,81 % no lauksaimniecībā izmantojamās zemes, vai 2,4 reizes mazāk, kā konstatēts 1929.g. lauksaimniecības skaitīšanā visas Latvijas caurmērā, kad dārzu zeme iztaisījusi 1,96 % no lauksaimniecībā izmantojamās zemes, tad jādomā, ka arī intensīvitātes un ienēmumu ziņā dārzkopība šai saimniecībās stāv zem Latvijas caurmēra. Šādas domas apstiprina arī aprēķinātais dārzkopības caurmēra brutto ienākums no 1 ha dārza zemes 1934./35.g. - Ls 311,69, kas nesasniedz ne kartupeļu - Ls 410,56, ne sakņu - Ls 411,44, ne lina - Ls 328,38, ne zīemas kviešu - Ls 362,- brutto ienesu. 2.

Bet mēs redzējam, ka labi nostādīta dārzkopības saimniecība dod lielus ienākumus. Jāpiezīmē, ka dārzkopības ienesās ieskaitītas tikai tās vērtības, ko dod augļu koki un ogulāji, bet ne starpkultūras. Pieskaitot pēdējās, tīrienesa stipri

4Dārzkopības žurnāls.1935.g. Nr 10. 436.lp.

2. Latvijas lauksaimniecība 1936.g. 229. lp.

palielinātos. Tādēļ jāvēlās, lai lauksaimniecības un dārzkopības b-bas un dārzkopības instruktori griestu uz to lauksaimnieku vērību. Jo augļkopībai jāklūst par tādu pat - ja ne ienesīgāku - ienākumu avotu, kā kurai katrai citai lauksaimniecības nozarei.

S L Ē G U M S .

Dārzkopība pievērš sev arvien lielāku interesi. Tas arī saprotams, jo jau puslīdz apkopti dārzi, kā to rāda grāmatvedības saimniecību dati, dod apmierinošus rezultātus. Bez materiāliem labumiem, dārzi vēl piedod mājas apkārtnei daļumu.

Tādēļ augļu dārzu ierīkošana Latvijā vēlama visur tur, kur to veicina dabiskie un oikonomiskie apstākļi, sevišķi sīksaimniecībās un līdzīgās saimniecībās, kurās maz zemes, kamdēļ pie ekstensīvas apsaimniekošanas tā nespēj sagādāt pietiekošu iztiku.

Dārzkopībai un vispār intensīvam kultūrām liela nozīme arī tai ziņā, ka tās piesaista pie laukiem iedzīvotājus, aizkavējot viņu aizplūšanu uz pilsētām.

Augļu dārzu ierīkošana, ar labām, vērtīgām šķirnēm prasa prāvus līdzekļus. Bet kokus stāda pavasarī un rudenī t. i. tādā laikā, kad lauksaimniekiem vismazāk naudas un visvairāk izdošanu. Kad viņi saņem atlīdzību par labību, cukurbietēm un kartupeļiem, tad zeme nereti ir jau sasalusī. Cerēsim, ka pieaugot vispārējai turībai, arī mūsu lauksaimnieki tiks tik tālu, ka nevienā gada laikā nejutīs naudas trūkumu.

Plašais dārzkopības izveidošanas darbs ir radis sabiedrībā visdziļāko atbalstu: Krievijas pierobežā robežapsardzības

darbinieki katru gadu apstāda vairākas lauku mājas augļu kociņiem, Valsts Zemes banka šogad apgādājusi 115 saimniecībām 4700 augļu kociņus, Preiļu pagasta aizsargu nodaļa ar saviem līdzekļiem ierīkojusi augļu dārzus centīgākiem aizsargiem. Tie ir visi labi piemēri, kuriem nākotnē netrūks sekotāju. Un lielāka kā materiālā ir šo ierosinājumu propagandas vērtība, jo visur līdz ar dārzu ierīkošanu tiek norēti kursi, priekšlasījumi un sniegti padomi.

Arī valdība no savas puses sekmē dārzu dēstīšanu un kārtu augļu tirgu. Pēdējais attīstās paralēli ar augļu dārzu paplašināšanos: iesākot augļu tirdzniecību mazumā, mazāk jutīsim arī pirmās kļūdas un neveiksmes.

Mūsu lauksaimnieki ir iemācījušies vērtēt savu darbu no peļņas un zaudējumu viedokļa. Dārzkopībā šī lēse ir pozitīva. Tādēļ tā plauks. Un tas būs ieguvums tautas veselībai un visai tautsaimniecībai.

L I T E R Ā T Ū R A :

1. A. Kapaklis. Augļkopība kā lauksaimniecības nozare Latvijā. 1930.g.
2. J. Sudrabs. Augļu dārzs. 1925.g.
3. Latvijas agrārā reforma. 1930.g.
4. A. Maldups. Latvijas lauksaimniecība 1936.g.1937.g.
5. P. Rizga. Modernā augļu tirdzniecība. 1925.g.
6. A. Frīdbergs un P. Dāvidsons. Lauksaimniecības rentabilitāte 1932./33., 1933./34. un 1934./35. saimniecības gadā. 1936.g.
7. Lauku darbs un zinātne. IX. agronomu zinātniskā kongresa darbi. 1935.g.
8. Lauksaimnieka padomnieks. I. sējums. 1927.g.
9. Lauksaimnieka padomnieks. III. sējums. 1928.g.
10. Lauksaimnieka rokas grāmata. IV. sējums. 1927.g.
11. Latvijas ārējā tirdzniecība un tranzīts 1930., 1931.,1932.,1933.,1934.,1935.,1936. g.
12. Dārzkopības žurnāls. 1933.,1934.,1935.,1936., un 1937. g.
13. Dārzkopības un biškopības žurnāls. 1937. g.
14. V. Salnais un A. Maldups. Lauksaimniecības skaitīšana Latvijā 1929.g. II. 1931.g.
15. V. Salnais un A. Maldups. Lauksaimniecības skaitīšana Latvijā 1929.g. II.a. 1931.g.
16. J. Bokalders. Latvijas lauksaimniecība pēc 1923. gada lauksaimniecības skaitīšanas ziņām. 1924.g.